

Tidsskriftet der  
tager pulsen på dansk  
og international  
miljøpolitik

# GLOBAL ØKOLOGI



NR. 1 | 14. ÅRGANG | FEBRUAR 2007

**TEMA**

## Handel – vejen til retfærdighed?



Opfølgning på 'Når tilbud Dræber'  
Fairtrade en succeshistorie  
Undersøgelse af etiske investeringer  
Frihandel en tragisk farce

## INDHOLD

- 4 Svag energiplan fra regeringen
- 5 Retten til at flyve skal begrænses – for klodens skyld
- 6 Energisiden der sparer

### TEMA:

#### Ringende interesse for etisk investering

Kun to ud af ti spurgte banker og tre ud af

13 spurgte pensions-selskaber investerer etisk. Det viser en email-rundspørge Global Økologi har stået for. Læs s. 24-29



### TEMA:

#### Problematisk reaktion fra presede virksomheder

Etikken går fløjten, når virksomheder handler i panik efter deres leverandører er blevet afsløret i at have dårlige arbejds- og miljøforhold. Det mener Peter Lund Thomsen fra Copenhagen Business School. Læs s. 8-11



#### Bilernes CO<sub>2</sub> forurening skal ned

Ned med bilernes registreringsafgifter – til gengæld skal der indføres kørselsafgifter. For det er, når bilerne kører, at de forurener, siger Det Økologiske Råd. Læs s. 30-31

### 7 TEMA: Handel – vejen til retfærdighed?

#### 8 Dårlig omtale kan ændre forretninger og måske etik

Af Marianne Hartz Thomas, journalist

#### 12 Globalt marked kræver globalt ansvar

Af Ebbe Lundgaard, formand FDB og Coop Danmark

#### 14 Krummer fra de riges landes bord

Af John Nordbo, koordinator for 92-gruppen

#### 17 Forceret frihandel gavner ikke

Af Jan Søndergård, Greenpeace

#### 18 Værdighed – respekt – retfærdighed

Af Carol Wills, tidligere direktør for det globale netværk af fairtrade-organisationer (IFAT)

#### 22 Økologi og Fair Trade opruster til fremtiden

Af Programkoordinator Rolf Belling, Caritas

#### 24 Ringende interesse for etisk investering hos danske banker og pensionskasser

Af journalist Marianne Hartz Thomas og redaktør Tina Læbel

#### 26 Danskerne ved for lidt om etiske investeringer

Af redaktør Tina Læbel

#### 30 Bilernes CO<sub>2</sub> forurening skal ned

Af Johan Nielsen, Det Økologiske Råd

#### 32 "Det er vigtigt at vi hjælper mennesker til at tilpasse sig klimaændringer – især befolkningerne i verdens fattigste lande"

Af Ulla Brandt, kandidatstuderende i folkesundhedsvidenskab, Det Økologiske Råd

#### 35 Hvor hot er den etiske sektor? Tag med til 'Gå-hjem møde' i Politikens Hus

#### 36 Bognyt

#### 38 Nyt fra Det Økologiske Råd

#### 40 Opsparing til fremtidens miljø



Danida



Temaet har modtaget støtte fra Danidas Oplysningsbevilling



Blandede kilder

Produktgruppe fra velforvaltede skove, kontrolleret oprindelse og genanvendt træ eller fibre

www.fsc.org Cert no. SW-COC-727 © 1996 Forest Stewardship Council

Global Økologi nr. 1, 14. årg., februar 2007 / **Redaktion** | Tina Læbel (ansv.), Marianne Hartz Thomas, Katrine Køber, Bent Kristensen, Bo Normander, Uffe Geertsen, Claus Wilhelmssen, Bendt Ulrich Sørensen, Xenia Thorsager Trier, Poul Erik Pedersen, Kåre Press-Kristensen, Niels Henrik Hooge, Rui H. Serzedelo / **Layout**: Eg&Fjord / **Udgiver**: Det Økologiske Råd, Blegdamsvej 4B, 2200 Kbh N. Tlf. 3315 0977, fax 3315 0971, info@ecocouncil.dk, www.globalokologi.dk / Global Økologi samarbejder med bl.a. The Ecologist og Politische Ökologie og udkommer fire gange årligt. / Redaktionens og Det Økologiske Råds synspunkter afspejles kun i indlæg, hvor dette er angivet. / **Tryk**: Svendbog Tryk / **Papir**: Reprint 90g, FSC godkendt / **Forside**: Lotte La Cour / Næste deadline 15. april 2007. Næste nummer udkommer maj 2007 / © Global Økologi | forfatterne / ISSN 0909-1912  
Global Økologi er støttet af Undervisningsministeriets tips/lottomidlerne



Foto: Løtte La Cour

## TEMA: Handel – vejen til retfærdighed?

Gør frihandel og Fairtrade en forskel i u-lande? Vi stiller skarpt og følger op på 'Når tilbud Dræber' – hvad har virksomhederne gjort? Vi dykker ned i Fairtrade-bevægelsens historie. Bliver missionen om at bekæmpe fattigdom opfyldt? Vi spørger om WTOs nye forhandlinger

om frihandel vil forbedre konkurrencen for fattige landes bønder. Vi undersøger også det etiske marked. Global Økologi har lavet en e-mailrundspørge til danske banker og pensionselskaber om etiske investeringer. Læs resultater herfra og mere i temaet s. 8.

# WTO – En tragisk farce



Knud Vilby er bestyrelsesmedlem i Global Økologi.

■ Af Knud Vilby, bestyrelsesmedlem i Global Økologi

”Trade not aid”, ”handel ikke bistand”, lyder et gammelt slogan. Ingen bryder sig om at være på bistand. Det giver både bedre og sundere økonomi og udvikling, at et land tjener sine egne penge ved at sælge varer, frem for at leve af hjælp udefra.

Derfor har u-landene i årevis krævet bedre adgang til den rige verdens beskyttede markeder. Men det har været en lang og sej kamp. Den Europæiske Union er bygget op om beskyttelse af et landbrug, der er baseret på en gigantisk offentlig støtte. De fattige konkurrerer ikke på pris og kvalitet. De konkurrerer mod EUs og USAs udtømmelige pengeklaser. Og det kan de ikke.

John Nordbos artikel i dette nummer af Global Økologi viser hvor grotesk det er. Den fattige vestafrikanske bomuldsbonde er oppe imod amerikanske bomuldsfarmere, der hver får en million kroner i støtte årligt.

Første gang man hører om den slags forhold, tror man, det er løgn og propaganda. Så vanvittig og uretfærdig kan verden ikke være. Men det er den.

Alvorlige herrer i jakkesæt bruger millioner af kroner og en ufattelig mængde tid og mødelokaler på at drøfte handelsvilkår. De tager den surrealistiske absurditet som et givet vilkår. De taler ikke om fundamentale omlægninger mod fuld retfærdighed, men de diskuterer om man kan file lidt her og der, så uretfærdigheden bliver knapt så synlig, og de fattige kan få et par krummer.

Forhandlingerne i verdenshandelsorganisationen WTO har nu stået på i årevis. Det startede

med løfter til u-landene. Det er foreløbig sluttet med højlydte skænderier mellem EU og USA, om hvem der er værst og tilbyder mindst i forhandlingerne. Det er en tragisk farce.

Imens kæmper fattige bønder uden statsstøtte og uden prisgarantier for at sikre sig et udkomme i en verden, hvor de rige landes landmænd er på højniveau-bistand.

Det gamle slogan om handel i stedet for bistand høres stadig en gang imellem, men sandheden er, at det er de rige, der både handler og får tårnhøj bistand, mens de fattigste hverken får det ene eller det andet.

Selv hvis u-landene fik rimelige handelsvilkår ville der være behov for bistand. De fattigste ulande har ikke så meget at handle med, og de er på alle måder bagud. De har dårlige uddannelses-systemer, de har ingen selvstændig forskning, de får meget få investeringer udefra, og de har dårlig infrastruktur. I det store globale kapløb sakker de hvert år endnu længere bagud.

Skal denne næsten automatiske negative udvikling modvirkes, er der som minimum brug for, at de får lov til at udnytte de muligheder, de har på eksportmarkeder, og at de derudover får bistand til at bekæmpe fattigdommen med.

De fattige skal handle, og de fattige skal også have bistand. Men det er de rige der får. Uretfærdigheden er grotesk.



# Svagt energiudspil

## Kort nyt

### SAS-kunder kan snart betale CO<sub>2</sub> aflad

SAS vil til foråret tilbyde sine kunder en CO<sub>2</sub>-udlednings kompensationsordning. Kundene kan vælge at betale en ekstra udgift, der efterfølgende investeres i et energibesparende projekt. Beløbets størrelse afhænger af behovet for kompensation i forhold til det CO<sub>2</sub>-udslip, rejsen har forvoldt. Flyselskab British Airways tilbyder allerede samme service i samarbejde med selskabet Climate Care.

### Nordens biodiversitet kortlægges

DMU påbegyndte i december sidste år et fælles nordisk projekt med det formål at beskrive tilstanden og udviklingen af biodiversitet i de nordiske lande fra 1950 frem til i dag. Målet er at kortlægge biodiversiteten for at evaluere 2010-målet om at standse tabet af biodiversitet. Projektet skal desuden forbedre det fremtidige arbejde med at overvåge udviklingen i biodiversiteten i de nordiske lande. Læs mere på [www.dmu.dk](http://www.dmu.dk)

### Minimal antibiotika

Resultater fra et nyt forskningsprojekt blandt 23 økologiske kvægavlere viser, at brugen af antibiotika kan reduceres markant. Frisk luft, motion, god fodring, god plads i stalden og hygiejne er vigtigt. I en almindelig besætning gives der typisk antibiotika til 50 procent af køerne i løbet af et år, men i forsøget nåede man helt ned på 10 procent. Økologisk Landsforening, Danmarks Jordbrugsforskning og Thise Mejeri står bag.



Regeringens længe ventede energiplan kom. Men den lever slet ikke op til de visioner, som statsministeren lancerede sidste år.

■ Af Christian Ege, formand for Det Økologiske Råd

Danmark skal helt frigøre sig fra brug af de fossile brændstoffer - kul, olie og gas lød det sidste efterår fra Anders Fogh Rasmussen. Det blev det ikke til, i stedet sætter regeringen nu blot et mål om en andel på 30 procent vedvarende energi i 2025. De teknologiske muligheder er langt større. Regeringen vil dog fordoble investeringerne i energiforskning og specielt tilgodese behovet for demonstrationsanlæg. Dette er positivt - forudsat at man også opretholder satsning på den egentlige forskning.

I Det Økologiske Råd finder vi, at Danmarks mål for 2025 bør være:

> CO<sub>2</sub>-udslippet reduceres med 50 procent

- > Vedvarende energi (VE) skal dække mindst 50 procent af det samlede energiforbrug
- > Herunder skal VE dække mindst 80 procent af elforbruget
- > Det samlede energiforbrug skal være mindst 15 procent lavere end i 2005.

Hvad det sidste angår, er det vigtigt at tale om faste tal. Når regeringen siger, den vil spare 1,25 procent af energiforbruget om året, er det set i forhold til, hvad forbruget ellers ville være steget til. Med en reduktion på 15 procent vil vi leve op til vores internationale ansvar, og målet er absolut realistisk. Men det kræver, at man er villig til at bruge effektive virkemidler, herunder økonomiske virkemidler og lovgivning. Samtidig med, at transportsektoren ikke længere kan

køre på frihjul. Netop anvendelse af nye effektive virkemidler er skudt til hjørnespark i regeringens plan. F.eks. har regeringen sat vindkraftudbygningen ned i gear - og helt standset udbygningen på land - de sidste 5 år, og det fremgår ikke af planen, hvordan man vil få den i gang igen.

Der er kolossale potentialer for at spare på energien. F.eks. kan man bygge lavenergihuse, hvis energiforbrug kun er det halve af forbruget i nye huse, vel at mærke huse, der er opført efter det nye bygningsreglement, der trådte i kraft i 2006. Endnu større er potentialet ved at renovere eksisterende huse, der som oftest har et langt højere forbrug end nye huse. Disse investeringer vil være økonomisk rentable, set over en længere årrække. [Christian@ecocouncil.dk](mailto:Christian@ecocouncil.dk)

# Retten til at flyve skal begrænses

“Vi må beskytte de grundlæggende frihedsrettigheder på bekostning af små friheder som for eksempel retten til at flyve”, siger George Monbiot forfatter til ny debatskabende bog om CO<sub>2</sub>-udslip.

■ Af Katrine Køber, redaktionssekretær Global Økologi

Den britiske forfatter og miljøforkæmper George Monbiot sætter med sin nye bog ‘Heat - How to Stop the Planet Burning’ fokus på det store CO<sub>2</sub>-udslip, det moderne menneske udleder under flyvning. Flytrafikken er ifølge Monbiot den hurtigst voksende kilde til CO<sub>2</sub>-belastning af atmosfæren. Problemet er, at flyvning ikke kan gøres bæredygtigt og Monbiot afviser, at det kan lade sig gøre at flyve på vindenergi, solvarme, pedalkraft eller kosmisk energi. Forfatterens konklusion bliver dermed, at væksten i flytrafik og nødvendigheden af at klare klimaudfordringen ikke kan forenes.

Monbiots udfordrende anbefaling er, at vi indfører et globalt CO<sub>2</sub>-rationeringssystem, som tildeler hvert menneske en udledningskvote på 0,8 ton om året, ud fra det samme princip som det allerede eksisterende CO<sub>2</sub>-kvotesystem, der gælder for EUs store virksomheder og energiselskaber. Et centralt element i systemet er, at det giver folk et stærkt incitament til at efterspørge CO<sub>2</sub>-besparende teknologi for ikke at opbruge kvoten

for hurtigt. Et CO<sub>2</sub> udslip på 0,8 ton er under 10 procent af, hvad den gennemsnitlige dansker i dag er ansvarlig for, men fem gange mere end hvad en etiopier udleder. Hvis de rige fortsat vil have større CO<sub>2</sub>-udledning end de fattige, må det koste. Det kan lade sig gøre ved eksempelvis at købe overskydende kvoter af de fattige. Monbiot erkender, at systemet er frihedsbegrænsende, men med det formål at forhindre en begrænsning af mere fundamentale frihedsrettigheder, ikke mindst for verdens fattige, der kan miste friheden til at have et hjem, til at spise og til at overleve, når klimaet forstyrres. At tvang er nødvendigt skyldes mangel på tid. Generelt går Monbiot ind for miljøundersøgelse og for en ændring af de

menneskelige værdier, men han mener ikke, at en nødvendig reduktion på 90 procent af CO<sub>2</sub>-udledningerne i de rige lande inden 2030 kan nås, hvis der først skal ske en ændring i den menneskelige bevidsthed.

I dag bliver den internationale flytrafiks store CO<sub>2</sub>-belastning ikke registreret på noget lands CO<sub>2</sub>-regning. Den er så at sige, frit i luften svævende, holdt ude af Kyoto-aftalen og af de forpligtelser, landene hver især har påtaget sig. Monbiots foreslår, at de flyverelaterede CO<sub>2</sub> udledninger registreres, og at ansvaret deles med 50 procent til både afrejslandet og ankomstlandet.

Kilde Information d. 9-10 december 2006



Foto: SAS

## Kort nyt

### Dansk indkøb af CO<sub>2</sub> kreditter i Kina

I januar foretog det danske udenrigsministerium sit første køb af CO<sub>2</sub> kreditter af det nye kinesiske energiselskab Shanxian. Shanxian er et 25 MW biomassefyret kraftværk baseret på dansk teknologi. Der anvendes biomasseaffald fra hundredvis af lokale bønders marker, fortrinsvis bomuldsbuske, men også halm og andet brændbart bioaffald. Ud over at reducere CO<sub>2</sub>-emissioner gennem sparet kul-kraftproduktion giver projektet også ekstra indkomst til lokalsamfundene. Læs mere på [www.danishcdm.um.dk](http://www.danishcdm.um.dk)

### GMO afgrøder stadig ikke populære

Modstanden mod gensplejsede afgrøder vokser både blandt forbrugere, landmænd og regeringer. Det viser rapporten Global Reaction Against Genetic Engineering fra Greenpeace. Internationalt betragtes gensplejsning stadig som en direkte farlig risikoteknologi. Efterårets forurenings-skandale med ris gav således protester verden over, da USA meddelte, at en stor andel af langkornede ris var blevet forurenede af den ikke godkendte gensplejsede ris LLRICE601.

### Miljøgifte i vandmiljøet

Perfluorerede forbindelser (PFAS) og organotinforbindelser er to stofgrupper, der findes udbredt i det danske vandmiljø. Det viser en screeningsundersøgelse fra bl.a. DMU. Stofferne er langsomt nedbrydelige, ophobes i fødekæder og er mistænkt for at være bl.a. hormonforstyrrende. [www.dmu.dk](http://www.dmu.dk)



### Energirigtig bygningsrenovering – hvad venter vi på?

Potentialet for energibesparelser i eksisterende bygninger er meget stort og gennemførelsen af disse besparelser er klart den samfundsmæssig billigste måde til at reducere både energiforbrug og udslip af drivhusgasser. Men alt for tit gennemføres disse energibesparelser ikke.

**Seminar: Tirsdag d. 20.3 fra kl. 13.00 til 16.30**

I IDA's bygning på Kalvebod Brygge 31-33, København V.

Deltagelse er gratis – tilmelding senest d. 16.3. til IDA's mødetilmelding på [www.ida.dk](http://www.ida.dk) (arrangementsnr. 70685) eller tlf: 33 18 48 48



Se hele programmet på [www.ecocouncil.dk](http://www.ecocouncil.dk) under kommende arrangementer.

### Offentligt møde om Regeringens energistrategi

Offentligt møde om Regeringens energistrategi. Trekanten, Kalvebod Brygge 45, Kbh, **mandag d. 26. marts 2007 kl. 16.**

Det Økologiske Råd holder offentligt møde se mere side 39 og på [www.ecocouncil.dk](http://www.ecocouncil.dk) under arrangementer.



### Nyt udstyr på kontoret?

Elsparefonden har udsendt en ny indkøbsvejledning med en række opdaterede krav og kategorier. Vejledningen giver et hurtigt overblik over de energikrav, man bør stille til alt lige fra computere og kopimaskiner, over fjernsyn og video til drikkevandsautomater. Kravene for computere og kopi- og printudstyr følger nu den internationale Energy Star-ordning.

[www.elsparefonden.dk](http://www.elsparefonden.dk)

### Induktionslys til cykler – for sikkerheden og miljøets skyld

Københavns og Frederiksberg Kommune satte i forbindelse med deres fælles kampagne 'Brug hovedet – Brug lygter' sidste år fokus på magnet-lygter som cykellys for at øge sikkerheden i trafikken. Lygterne er fastmonteret på cyklen og gør hverken brug af dynamomodstand eller batterier. I stedet drives de af magneter, der er monteres på hjulenes eger. Når cyklen kører, genereres induktionsstrøm, der driver lysdioderne i lygten, hvilket frembringer et kraftigt lys. Lygterne kan ikke slukkes, så når cyklen kører, er de altid tændt.



Foto: Reelight

Lygterne produceres af Firmaet Reelight.  
Læs mere på: <http://reelight.com>.  
[linux98.123hotel.dk/index\\_da.php](http://linux98.123hotel.dk/index_da.php)

“ Det er egentlig ikke meget vi bliver bedt om for at forhindre klimaændringer. Sidst vi blev stillet overfor en tilsvarende stor udfordring var under 2. Verdenskrig. Dengang ofrede folk deres liv. Hvor stort et offer er en forretningsrejse eller en ferierejse til Florida for at redde kloden? ”

George Monboit til Information

# GLOBAL ØKOLOGI

## TEMA 1 - 2007

### Handel – vejen til retfærdighed?

En kasteløs arbejder fra Bihar, står uden nogen form for beskyttelse i et klorbad (forside).

Han hælder syre i for at blege bomuld. Dampene herfra ætser, skader øjne og danner vand i lungerne. Danskerne blev forarget, da dokumentaren 'Når tilbud Dræber' sidste år blev vist. Bag vore billigt indkøbte håndklæder gemte sig en historie om dårlige arbejds- og miljøforhold i tekstilindustrien i Indien.

Global Økologi har denne gang fokus på mennesker i u-lande – og spørger om Fairtrade og frihandel gør en forskel?

Vi har talt med flere af de danske virksomheder, som i 'Når tilbud Dræber' blev kritiseret for deres måde at producere produkter på. Hvad har de konkret gjort, og hvordan sikrer de god etik i fremtiden?

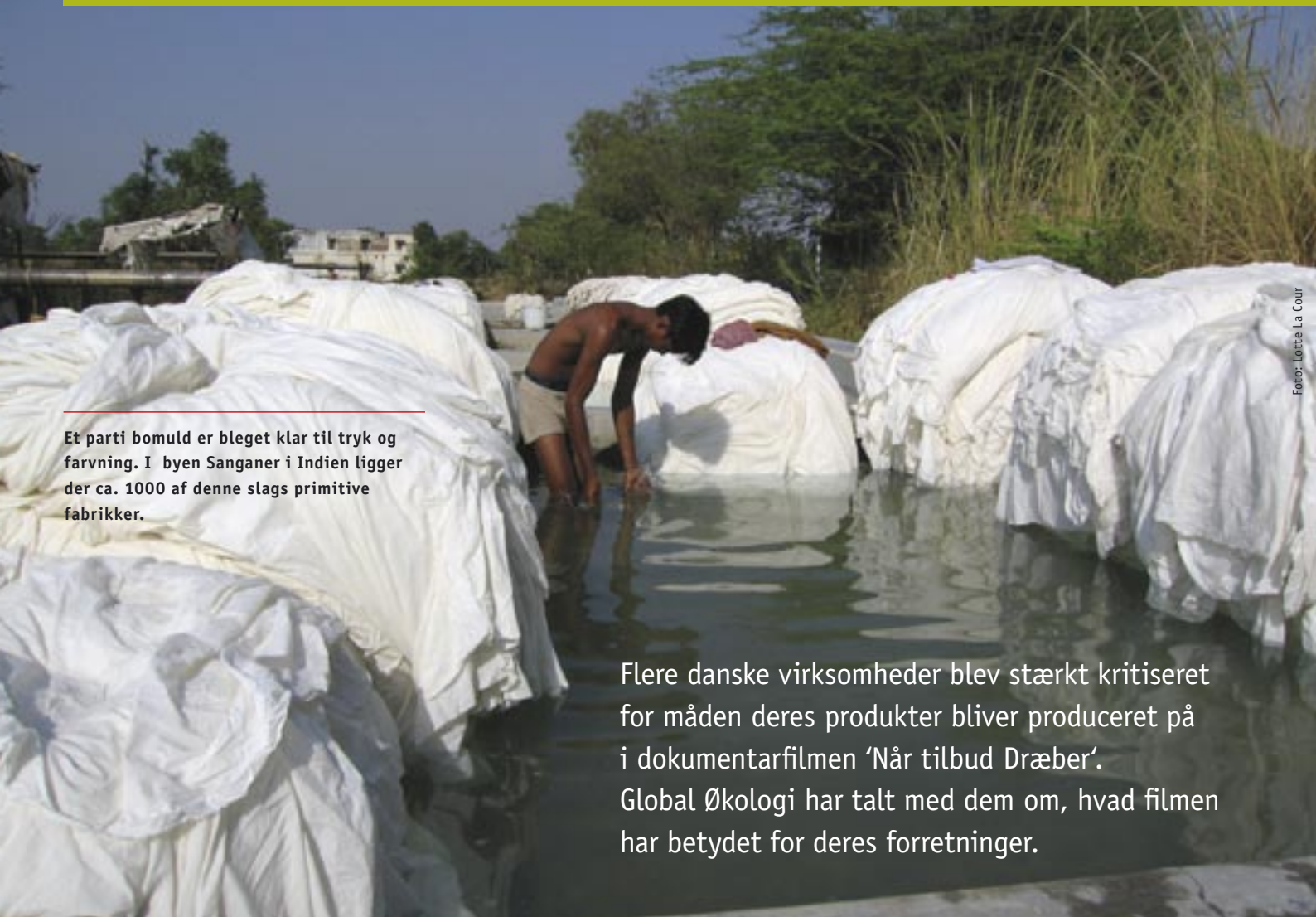
Vi kigger på succesen bag de hastigt voksende Fairtrade-produkter. Trævler historien op helt tilbage fra 1946, hvor Fairtrade bevægelsen startede. Bliver missionen om at bekæmpe fattigdom opnået?

Vi har fokus på WTO forhandlinger – som i denne runde skulle sætte "u-landenes behov i hjertet". Er der udsigt til mere fair og frihandel? Eller må fattige bønder uden statsstøtte og prisgaranti fortsat konkurrere mod rige landmænd på højniveau-bistand?

Sidst stiller vi skarpt på etiske investeringer. En email-rundspørge, som Global Økologi har foretaget hos danske banker og pensions-selskaber, viser kun ringe interesse for dens slags forretninger. Resultatet er lige så ringe, når det gælder private danskeres investering i etik.

Læs mere i temaet og få gode råd til, hvordan du selv kan investere etisk. Vær opmærksom på at uge 9 er udråbt til Fairtrade-uge. Og der er gode arrangementer at gå til, fx et 'Gå-hjem møde' om den etiske sektor, se s. 35. Andre arrangementer offentliggøres på [www.maxhavelaar.dk](http://www.maxhavelaar.dk)

God læselyst.  
Redaktionen



Et parti bomuld er bleget klar til tryk og farvning. I byen Sanganer i Indien ligger der ca. 1000 af denne slags primitive fabrikker.

Flere danske virksomheder blev stærkt kritiseret for måden deres produkter bliver produceret på i dokumentarfilmen 'Når tilbud Dræber'.

Global Økologi har talt med dem om, hvad filmen har betydet for deres forretninger.

# Dårlig omtale kan ændre forretninger og måske etik

■ Af Marianne Hartz Thomas

Indiske mænd og kvinder, der går rundt i knæhøje giftbade for at farve tekstiler eller indånder giftstoffer fra ukrudtsmidler i bomuldsmarkerne. Det var billeder, der tonede over skærmen på DR1 i dokumentarfilmen 'Når tilbud Dræber', som blev vist den 19. juni sidste år. Filmen fokuserede på tekstilindustrien og virksomheder som Jysk, Cheminova, Netto, Føtex, Bilka, Indiska og ICA, der blev kritiseret for blandt andet at have dårlige miljø- og medarbejderforhold på deres leverandørers fabrikker i Indien.

Siden er bølgerne gået højt i de danske medier, hvor både virksomheder, fagfor-

bund og Tom Heinemann, journalisten bag udsendelsen, har diskuteret, hvad der gik galt. Virksomhederne er kritiseret for at handle defensivt i forhold til filmen og ikke vidtgående nok i forhold til, hvad de burde gøre, for virkelig at forbedre forholdene for deres leverandører.

Global Økologi har spurgt virksomhederne, der medvirker i dokumentarfilmen, om hvilke konkrete tiltag de har taget, siden filmen blev vist, om filmen har fået indflydelse på den fremtidige drift af deres virksomhed, og om de har kunne lære noget af medieinteressen omkring filmen.





Hvert år sprøjter landmanden, Nagzi Bhai (40) fra landsbyen Kishorbai i Gujarat i Indien, sin bomuld 15 gange. Nagzi Bhai er far til tre drenge og ni piger. Nagzi Bhai er analfabet og kan ikke læse advarselene på flaskerne.

### Kontrol er bedre end tillid

I 'Når tilbud Dræber' bliver Jysk og Dansk Supermarked kritiseret for måden hvorpå særligt deres håndklæder og billige sengetøj bliver produceret.

I Jysk fortæller Kim Nøhr Skibsted, direktør for kommunikation, HR og social ansvarlighed, at de siden filmen har gennemført hurtige, uvarslede og uvildige inspektioner af de to fabrikker, der er vist i filmen samt hos 20 andre leverandører.

"Ikke alt, hvad der blev påstået i filmen er korrekt, for eksempel var der ikke brud på menneskerettighederne eller børnearbejde. Men der var ikke ordentlig styr på sikkerheds- og sundhedsforholdene de pågældende steder," forklarer han.

"Nogle leverandører er faldet fra grundet manglende styr på etikken og andre med orden i tingene er kommet til i løbet af den proces," siger han.

Virksomheden har meldt sig ind i Business Social Compliance Initiative (BSCI), der er en fælles europæisk platform, som monitorer og forbedrer forholdene hos leverandører til europæiske virksomheder.

"Filmen lærte os, at vores forhold til leverandørerne fremover desværre bliver en anelse anderledes. Vi har lært at tillid er godt, men kontrol er bedre. Nu stresser vi leverandørerne med et løfte om, at de kan forvente inspektioner konstant og derfor ligeså godt kan tage ejerskab på de sociale forhold. Vi har nogle solide og strenge etiske krav, men vores kontrol har været mangelfuld. Det påviste udsendelsen, og det gør vi noget ved nu," siger han.

### Verden kan ikke reddes på 15 minutter

Hos Dansk Supermarked siger Erik Eisenberg, kommunikationsdirektør at han ikke vil tillægge en enkelt dokumentarfilm æren for at virksomheden ændrer praksis. Det er en debat, der har foregået i branchen i flere år:

"Vi har pr. 1. oktober 2006 meldt os ind i BSCI, fordi Dansk Supermarked ønsker at tage medansvar for arbejdsforholdene i de lande, hvor store dele af Vestens forbrugsvarer fremstilles. Hverken forbrugerne, vore medarbejdere eller den øvrige omverden kan acceptere, at mennesker skades eller misbruges for at fremstille varer til os" →

### Om 'Når tilbud Dræber'

Dokumentarudsendelse om tekstilindustrien i Indien. Udsendelsen fokuserede på bomuld og processen fra marken til produktet i butikken. Den viser, hvordan vi bruger kemikalier og sprøjtemidler i marken og blegning og farvning af bomulden under forarbejdningen. Filmen viste klip af landarbejdere, der uden beskyttelse sprøjtede bomulden i markerne og tekstilarbejdere, der gik rundt i store bassiner af blegemiddel til lårene.

Udsendelsen var produceret af journalisten Tom Heinemann, som blev indstillet til en Cavlingpris (journalisternes fornemmeste pris for godt arbejde) for filmen.

## Fakta om en T-shirts liv

Hver T-shirt vi køber i butikkerne har en lang rejse og mange modificeringer bag sig, inden den ender på din krop. Det fortæller FDB om i deres skoletjeneste-brochure 'Varen Sætter Spor'.

Her kan man bl.a. læse om, at der går mellem 8.000 til 29.000 liter vand til at dyrke et kilo bomuld. Brochuren kan man få ved at henvende sig til FDBs skoletjeneste [www.fdb.dk](http://www.fdb.dk)



Foto: Mikhail Lavrenov

Han erkender, at Dansk Supermarked ikke af den grund kan være sikker på at undgå alle sager om dårlige arbejdsforhold hos leverandørerne.

”Man kan ikke redde verden på et kvarter – og heller ikke på et kvartal. Hele ideen med BSCI er, at man netop ikke skal slå hånden af problemvirksomhederne i misforstået forargelse. I stedet skal de motiveres til at samarbejde om forbedringer. Når alle Europas store detailkæder samarbejder om de samme krav, så har disse leverandører jo ikke nogen alternativer. De er nødt til at gøre, som vi ønsker,” siger han.

## Ikke stole på journalister

Hos Cheminova har Kurt Aabo, kommunikationsdirektøren ikke meget til overs for de påstande dokumentarfilmen fremsatte om virksomheden. Og i flere artikler og blade har de kommenteret mange af de påstande, de kalder urigtige og udokumenterede.

”Fakta er, at vi i bund og grund er en i alle henseender ansvarlig virksomhed, som man kan stole på. Filmen har kun givet anledning til, at vi har forsynet ganske få produkter, som ikke var forsynet med piktogrammer i forvejen, med dem. Til gengæld har filmen bekræftet min opfattelse af, at det beklageligvis ikke er alle journalister, man kan stole lige meget på. Men også at vi i betydeligt højere grad end nu må fortælle vores omverden, hvordan vores ansvarlighed udmønter sig, og hvad vi rent faktisk gør ude i verden,” siger han.

ATP og Lønmodtagernes Dyrtidsfond er begge mindretalsaktionærer i Cheminova og har siden filmen blev vist, været under kritik for ikke at tage stilling til, hvor de investerer deres penge. Medlem af begge bestyrelser Hans Jensen siger, at de siden udsendelsen har været i løbende dialog med Cheminova. En dialog de agter at fortsætte med.

”Det har bl.a. ført til, at Cheminova har besluttet at udfase det kritiserede produkt i Indien i løbet af 2009. Derudover har virksomheden fremlagt en oversigt og en plan over, hvordan de vil udfase deres farligste produkter og tilkendegivet, at der ikke vil blive introduceret nye,” fortæller han.

## En stærk film som giver eftertanke

Hos Indiska siger etik- og miljøansvarlig Renee Andersson, at de synes dokumentarfilmen er en stærk film, som efterlod dem oprørte.

”Jeg har tidligere besøgt den hovedleverandør, og alt så fint ud. Men netop den fabrik, der vises i filmen, har jeg ikke været hos. Vi blev mere end alvorligt sure på vores hovedleverandør, som faktisk kendte til forholdene. Hans underleverandør ville ikke stoppe produktionen på den omtalte fabrik, på trods af flere opfordringer fra myndighederne. Derfor forbød vi ham at samarbejde med den leverandør, siger hun.

Indiska vil nu bruge filmen blandt deres leverandører, der skal se og lære fra filmen.

”Jeg har kontaktet en af kilderne i filmen, Dr. Joshi, fra Centre for Occupational Health and Safety, som muligvis skal indgå som en samarbejdspartner. Og vores indkøbere skal involveres mere i deres møde med nye og gamle leverandører. Vores produktionskontorer i Indien skal arbejde mere proaktivt,” siger hun.

## Ikke overrasket over tekstilbranchen

Selvom virksomhederne er i gang med at ændre praksis, er der stadig folk, som kender branchen, der har svært ved at tro på at ændringerne er holdbare. Anne Margrete Pedersen, formand for brancheudvalget for beklædning og tekstil i 3F har arbejdet med tekstilindustrien i over 30 år og er ikke i tvivl om at branchen er styret af kynisme mere end etik, og at dårlig presse kun har kortvarig effekt.

”Tekstilbranchen er den værste. Den styres af uldkræmmere fra Hammerum, der bevidst udnytter befolkninger i 3. verdens lande. Tendensen er klar, så snart, der kommer ordnede forhold på arbejdsmarkedet, så flytter virksomhederne produktionen til andre lande. Der sker ingenting med mindre arbejdstagerforhold og miljøkrav kommer med ind i WTO. Virksomhederne skal forpligtes, ellers siger de altid, at det er fra en underleverandør til dem vi handler med og fralægger sig dermed ansvaret,” siger hun. [marianne@livingwords.dk](mailto:marianne@livingwords.dk)

Læs mere om BSCI på [www.bsci-eu.org](http://www.bsci-eu.org)



Foto: Lotte La Cour

Spildevand fra tekstilfabrikkerne ledes direkte ud i vandløbene. Udløb fra fabrik i Panipat, Indien.



Foto: Lotte La Cour

# Problematiske reaktioner fra pressede virksomheder

Et trykkeri i Sangner i Indien. Spildevandet herfra ledes også urensset ud i områdets kanaler og floder, som fra alle de andre fabrikker i området.

Etikken går fløjten, når virksomheder handler i panik efter deres leverandører er blevet afsløret i at have dårlige arbejds- og miljøforhold.

■ Af Marianne Hartz Thomas

Billeder af børn ned til fem år, der slæber tekstiler i ti timer om dagen på en fabrik i Indien for at den vestlige verden kan få tøj og andre goder til en billig penge. Lignende eksempler er igennem de sidste ti år tonet frem på TV skærme og i aviser i den vestlige verden. Og de vestlige producenter har reageret promte, for at sikre forbrugernes loyalitet – og købekraft til deres produkter. Men virksomhederne reagerer ofte i panik og finder løsninger som at afbryde samarbejdet med deres leverandører i Syd. Det er problematisk, siger Peter Lund Thomsen, gæsteforsker på Copenhagen Centre og adjunkt på Copenhagen Business School (CBS). Han arbejder med Corporate Social Responsibility (CSR, social ansvarlighed, red) med specifikt fokus på udviklingslandene.

”Det absolut værste en virksomhed kan gøre er at afbryde samarbejdet. Nok kan medarbejderne få kemiske forbrændinger på kroppen, mens de farver vores tekstiler i bassiner med kemikalier, men de har trods alt en indkomst. Alternativet er, at de ikke kan få mad på bordet. Vi skal huske, at det eneste, der er værre end at blive udnyttet, er ikke at blive udnyttet,” siger han og fortsætter:

”Virksomhederne bør i stedet finde lokale aktører som for eksempel miljøkonsulenter eller brancheorganisationer, der kan fortælle dem om de særlige forhold, der gør sig gældende i landet og hjælpe dem med, hvad der er gjort i lignende sager. Og så skal den danske virksomhed tage et økonomisk medansvar. Det er gennem samarbejde og projekter, at man kan være med til at opgradere, så man hjælper i stedet for at straffe. Man må sætte sig ind i andres virkelighed og situation og ikke antage, at alt hvad vi gør i Danmark, er det rigtige.”

## Økonomi og miljø bliver værre

Den danske dokumentarfilm, ‘Når tilbud Dræber’, handlede bl.a. om kritisable forhold hos indiske underleverandører. Udsendelsen fik mange konsekvenser. En af dem var, at Dansk Supermarked afbrød samarbejdet med en af de kritiserede underleverandører.

”Udsendelsen har påvirket meningsdannelsen således, at mange nu mener, at vi bør stille krav til underleverandører om, at de skal leve op til mærkeordninger eller *codes of conduct*, i forhold til for eksempel børnearbejde, miljøforhold eller menneskerettigheder. Vi ved imidlertid, at de hårde krav også kan have uheldige konsekvenser. For det første øger man ofte omkostningerne for underleverandørerne. Det koster nemlig mange penge, at investere i personaletræning, beskyttelsesmasker eller at installere et nyt vandrensningsanlæg. En anden konsekvens kan være, at man ved at stille de hårde krav i virkeligheden forværrer miljøforholdene og arbejdsforholdene hos underleverandørerne i de pågældende lande,” siger Peter Lund Thomsen.

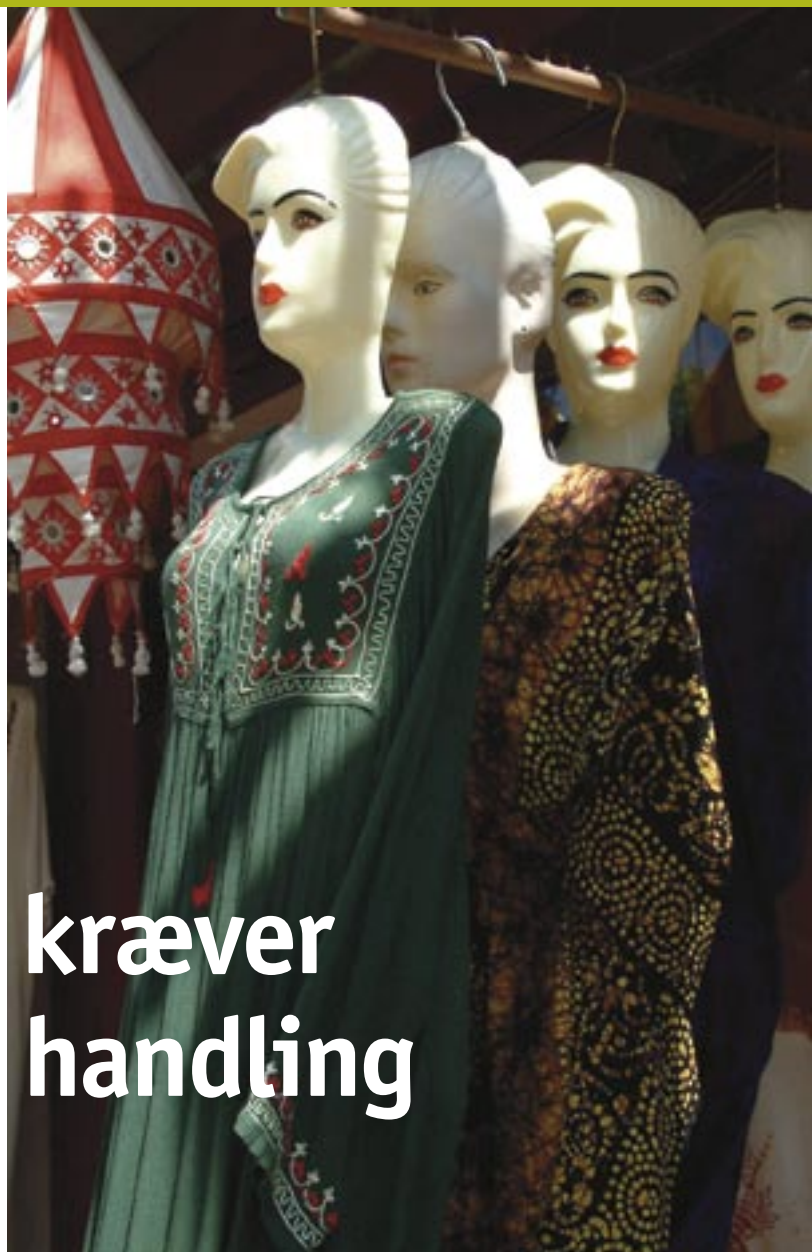
Han henviser til, at ‘the Ethical Trading Initiative’ i England for nyligt har gennemført en større effektundersøgelse af *codes of conducts*. Den viser bl.a., at arbejdere på nogle fabrikker i den tredje verden ikke er glade for at få reduceret deres arbejdstid som følge af introduktionen af *codes*. Det betyder nemlig, at de også får reduceret deres indkomst.

marianne@livingwords.dk

Læs mere om CBS CSR [http://www.cbs.dk/forskning\\_viden/fakulteter\\_institutter\\_centre/institutter/cbds](http://www.cbs.dk/forskning_viden/fakulteter_institutter_centre/institutter/cbds)

Aktørerne på det globale marked er ikke gode nok til social ansvarlighed, og forbrugerne bliver ofte gjort hovedansvarlige: De alene skal med bevidst efterspørgsel drive udviklingen. Det er ikke rimeligt!

# Globalt marked kræver global handling



■ Af Ebbe Lundgaard, formand for FDB og Coop Danmark

*På lange, lige rækker sidder 100 kvinder foran deres symaskiner. Den monotone lyd fra synåle, der banker op og ned i læderet fylder fabriks hallen. Luften i sommerheden er næsten lammende, men alle syerskerne følger uniformsregulativet til punkt og prikke: En kraftig blå kittel i kunststof.*

En sådan scene vil normalt få os til at spørge, om syerskerne på skofabrikken nu har pauser nok, får nok i løn – og ikke arbejder for mange timer hver dag. Men det kan være svært at give et klart, entydigt svar. Om produktionshallen ligger i Shanghai eller i Svendborg gør måske ikke den store forskel. Forskellen ligger i, at de systemer, der skal sikre arbejdstagernes faglige og menneskelige rettigheder, er meget forskellige. De er heller ikke blevet et egentligt omdrejningspunkt for den verdensomspændende sam-

handel, som gerne skulle gøre alle rigere. Vi får varerne billigere og bliver rigere, bønder og medarbejdere som producerer de (billige) varer vi køber, bliver tilsvarende fattigere.

## Har det dyre klæde haft et godt liv?

”Forbrugerne har ansvaret for den manglende udvikling på det her område, for de interesserer sig kun for mængde og pris, og de vil ikke betale mere.”

Det synspunkt føres ofte i debatten om etisk ansvar, og afsenderen er producenter og virksomhedsledere, der skal placere ansvaret, når de bliver spurgt om hvem, der skal tage ansvar for udviklingen af det etiske marked. Vi er på mange områder blevet værdiforladte i vores indkøb. Og i forhold til mange andre lande, er vi danskere elendige til at forstå kvalitet. Vi er kritikløse og køber stort set alt, hvis bare der er masser

af det – og det er billigt nok. Det er således ikke svært at kritisere forbrugerne for at være alt for lidt optaget af kvalitet, ansvar for miljø, sundhed, sikkerhed og etik, når de køber ind. Men når det nu forholder sig sådan, hvorfor tør vi så overlade ansvaret for at drive denne udvikling til forbrugerne?

Ansvaret hviler på de ansvarlige. De som kender til problematikken, er direkte i kontakt med producenter og produktionsforhold – og bestemmer hvilke krav deres varer skal leve op til. Basale internationale konventioner bliver ikke overholdt, men først når det bliver vist i tv, bliver forbrugerne vidner – og virksomheder nødt til at handle.

Produktion, industri og detailhandel konkurrerer i alt for ringe grad på andet end pris og mængde. Og vi forbrugere kan ikke overskue konsekvenserne af vores forbrug

## Fakta om FDB

FDB er Danmarks største medlemsorganisation med 1,6 mio. medlemmer. Det er vores mål at give medlemmerne adgang til et stærkt fordelsprogram, der belønner loyalitet, og at være forbrugernes foretrukne kilde til viden om dagligvareforbrug. Det sker blandt andet ved at skabe debat om fødevarer og forbrug, gennem magasinet Samvirke og på portalen fdb.dk.

Coop Danmark A/S er Danmarks største detailhandelsvirksomhed og driver kæderne Kvickly xtra, Kvickly, SuperBrugsen, Dagli'Brugsen og LokalBrugsen samt datterselskaberne Fakta A/S og Irma A/S. Coop har med de selvstændige brugsforeninger en årlig omsætning på ca. 40 milliarder kr.

**“Økologi og Fairtrade bør ikke være et tilbud, men en nødvendighed. Og derfor er det på tide, at vi griber hele historien lidt anderledes an.”**



**Ebbe Lundgaard,**  
formand for FDB  
og Coop Danmark

og valg. Vi kan godt regne ud, at håndlæder til 10 kr. måske ikke rummer en lykkelig historie. Men hvordan kan vi vide, om der bag håndlæder til 200 kr. ligger en bedre historie? Mange undersøgelser om forbrugeradfærd peger i samme retning. Vi ønsker, at varer skal produceres på en måde, som sikrer arbejdsforhold, miljø, dyrevelfærd etc. Men vi ved også, hvor svært det er at være forbruger! Og så længe der ikke er mere fokus på standarder og mærkningsordninger, som giver garanti for, at miljømæssige og etiske krav er overholdt, så længe har forbrugerne bind for øjnene, når de handler.

### En krævende global markedsplads

Med globaliseringen er etik blevet en endnu mere abstrakt og uhåndterlig størrelse. Moderne etik handler ikke blot om det nære, og det vi umiddelbart kan forstå. Globaliseringen tvinger os til at forholde os til konsekvenserne af vores indkøb på en helt anden måde end tidligere. De kan nemlig ramme på den anden side af kloden. Ansvarret forsvinder i en tåge af produktions- og forarbejdningssystemer, distributionskanaler, lovgivning, kontrol, detailhandel og forbrug. Men meget handler om politisk vilje og politisk aktion i virksomheder. Ligegyldighed er ingen undskyldning for ikke at støtte de fælles udfordringer, der er ved at udvikle et dagligvaremarked i Danmark og i andre dele af den rige verden, som er langt stærkere på miljø, etik og sunde og sikre varer. Det kræver et sejt træk at komme ud af

vores ligegyldighedskultur. Men det kan lade sig gøre – naturligvis!

Industrien, brancheorganisationer og detailhandel er de stærkeste aktører på den globale markedsplads – og de kan gøre det meget bedre, end de gør i dag. Vi har brug for at se politisk vilje, målsætning og handling. Vi vil ikke længere høre på, at det er forbrugerne, der ikke vil. Ingen kan fritages for deres del af ansvaret eller bortforklare egne handlinger, blot fordi andre ikke gør det godt nok.

### Moderne forbrug er ansvarligt

Hvis vi udelukkende forlader os på de traditionelle markeds kræfter, bliver etikken for de få. Vi skal alle være med til at sikre prisniveau og tilgængelighed for alle – ikke kun for de velstillede.

Det betyder bl.a., at vi skal gøre op med traditionelle informationskampagner og i stedet arbejde med de værdier, der ligger til grund for udviklingen. Økologi og Fairtrade bør ikke være et tilbud, men en nødvendighed. Og derfor er det på tide, at vi griber hele historien lidt anderledes an.

Det er på høje tid, vi erkender, at kernen i etisk handel gælder arbejdere, producenter, myndigheder, detailhandel og forbrugere. Så længe vi ikke er en del af løsningen, er vi en del af problemet – uagtet det fri valg i supermarkederne! Hensyn til mennesker, samfund, miljø og sundhed skal inddrages i moderne forbrug som centrale markedsparametre. Det er de alt for lidt i dag – så det kan kun blive bedre.



John Nordbo,  
Koordinator for  
92-Gruppen.



EU og USA forsøger at få afsluttet forhandlingerne i WTO om nye regler for verdenshandlen. Landbrug spiller en nøglerolle, men det ser ikke ud til, at bønder i de fattige lande vil trække det længste strå.

## Krummer fra de rige landes bord

## WTO (World Trade Organisation)

WTO (World Trade Organisation) blev oprettet i 1995 som en afløser for GATT (General Agreements on Tariffs and Trade). WTOs formål er at sikre, at den internationale handel glider så forudsigeligt, gennemsigtigt og frit som muligt. WTOs hovedsæde ligger i Genève i Schweiz. 150 lande er medlemmer.

■ Af John Nordbo, koordinator for 92-gruppen  
– Forum for Bæredygtig Udvikling\*

Da forhandlingerne i WTO brød sammen i sommers, fæg det over Atlanten med beskyldninger om, at den anden part ikke var tilstrækkelig fleksibel. EU beskyldte amerikanerne for at ville give deres egne landmænd for meget statsstøtte, mens USA mente, at europæernes tilbud om lavere told på landbrugsvarer var for fedtet.

Nu lyder der mere forsonlige toner fra de to handelsmagters chefforhandlere. De vil give forhandlingerne i den såkaldte 'Doha-runde' en ny chance. Faktisk håber de på, at en ny aftale om vilkårene for handlen med landbrugsvarer såvel som industriprodukter og serviceydelser kan komme på plads allerede i 2007.

Forhandlingerne blev sat i gang i Qatars hovedstad, Doha, tilbage i 2001. Dengang fik verdens fattige lande stillet i udsigt, at

det især var dem, der skulle nyde godt af en ny WTO-aftale.

"Flertallet af WTOs medlemmer er udviklingslande. Vi søger at placere deres behov og interesser i hjertet af forhandlingerne." Sådan lød det højtideligt i den ministererklæring, som ligger til grund for forhandlingerne.

Derfor blev forhandlingerne også en overgang kaldt 'Doha-udviklingsrunden'. Den betegnelse bruges ikke så ofte længere. Med god grund. Som forhandlingerne har udviklet sig, er der ikke meget, som tyder på, at u-landene vil få andet ud af dem end lidt krummer fra de rige landes bord.

### Adgang til den moderne verden

Bomuld er et godt eksempel på de problemer, som fattige landes bønder, løber ind i på verdensmarkedet. Det er nemlig en afgrøde, som har stor betydning for mange fattige bønder og for fattige landes muligheder for at skabe udvikling.

Bomuld produceres i 30 u-lande. Et af dem er det vestafrikanske land Burkina Faso, hvor bomuld udgør 60 procent af eksporten. Bomulden i Burkina Faso produceres af omkring 200.000 landbrug, og de modtager ingen statsstøtte til produktionen. Det mest almindelige er, at bomulden plukkes med hænderne.

På verdensmarkedet konkurrerer bomuldsbønderne fra Burkina Faso med det højt mekaniserede amerikanske landbrug. USA er verdens største eksportør af bomuld, selv om bomuld end ikke udgør en halv procent af landets eksport. Den amerikanske bomuld dyrkes på kun 25.000 landbrug. Hemmeligheden bag den amerikanske eksportsucces ligger imidlertid ikke i teknologien, men derimod i økonomien. Den amerikanske stat støtter bomuldsproduktionen med næsten en million kroner per producent.

På verdensmarkedet sælges den amerikanske bomuld til priser, som er mere end 40 procent under produktionsomkostningerne. Den amerikanske statsstøtte er med til at trække tæppet væk under bomuldsproduktionen i Vestafrika og andre u-lande, fordi verdensmarkedspriserne er faldet i takt med, at USA har sat støtten op.

Bomulden er det vigtigste grundlag for udvikling i Burkina Faso og andre vestafrikanske lande. Bønderne, deres familier

og lokalsamfundene er dybt afhængige af indtægterne, og alternativerne til bomuldsproduktion står ikke i kø. Som en bonde fra Burkina Faso udtrykte det:

"Uden bomuld måtte vi opgive alt håb om at blive en del af den moderne verden."

### Fri og fair handel

Bomuld er kun ét eksempel på, at vilkårene for handel med landbrugsvarer ikke er indrettet på at skabe udvikling. Listen over landbrugsprodukter, som USA og EU producerer og eksporterer med betydelig statsstøtte, er lang: ris, majs, hvede, sukker, tomat, mælkepulver, oksekød, kyllinger, osv. Det er ikke alene Vestafrika, det går ud over. Der er næppe det u-land, som ikke på en eller anden måde er ramt af dumping. Det kan lade sig gøre, fordi de regler, som i dag gælder for handlen med landbrugsvarer, grundlæggende set er unfair. Anders Fogh Rasmussen har udtrykt det på denne måde:

"Det er nærmest hyklerisk at give bistand med den ene hånd og holde fattige lande uden for vores markeder med den anden. Der bruges i dag cirka 280 mia. US dollar på landbrugssubsidier. Det er langt mere, end der bruges på udviklingsbistand. Og det hindrer de fattige lande i at få de fulde gevinster ved globaliseringen."

I virkeligheden er forskelsbehandlingen så grotesk, at selv hvis u-landene havde råd, så måtte de ifølge WTO-reglerne faktisk ikke støtte deres landmænd i samme omfang, som de rige lande gør. Der er med andre ord god grund til at arbejde for et opgør med de uretfærdige regler.

Hvis forhandlingerne i WTO skal ende med en ny landbrugsaftale, som fører til mere fri og mere fair handel, så indebærer det tre ting:

- > Fattige bønder skal have en fair chance – rige landes bønder skal ikke kunne udkonkurrere dem ved hjælp af statsstøtte.
- > Fattige lande skal have en fair chance for at skabe udvikling – rige lande skal ikke have særligt høje toldsatser på netop den slags produkter, som de fattige kan producere.
- > Fattige lande skal have en fair chance for at blive selvforsynende med fødevarer – de skal ikke tvinges til at reducere told på basisfødevarer. →



Foto: Jørgen Schytte / Danida

## Fundamental reform af handlen med landbrugsvarer

Ambitionerne var høje, da Doha-runden blev sat i gang i 2001. Forhandlingerne skulle, som det hed, bidrage til 'fundamental reform' og til at skabe et 'fair og markedsorienteret' system for handlen med landbrugsvarer. Ministererklæringen talte også om betydelige reduktioner af landbrugsstøtte, udfasning af den særlige eksportstøtte, og markant forbedret markedsadgang – altså lavere told.

Helt i overensstemmelse med ånden i erklæringen blev der allerede i foråret 2003 fremlagt et kompromisforslag på landbrugsområdet. Ifølge forslaget skulle de rige landes told og landbrugsstøtte rundt regnet halveres i løbet af fem år. Eksportstøtte skulle dog forbydes helt, ligesom tilfældet er for alle andre former for varer. U-landenes egen told på landbrugsvarer skulle også reduceres. Landbrugsstøtte har de ikke meget af.

Gevinsterne ved forslaget ville være betydelige – især for de rige lande selv. Fødevareøkonomisk Institut regnede på tallene og fandt frem til, at de globale velfærdsgevinster ville ligge i størrelsesordenen 100 milliarder dollars om året. En femtedel heraf ville tilfalde u-landene, resten de rige lande, hvor blandt andre skatteborgere og forbrugere ville få stor gavn af lavere statsstøtte og priser tættere på verdensmarkedspriserne.

## EU satte hælene i

For EU ville gevinsten beløbe sig til 25 milliarder dollars om året. Alligevel satte EUs forhandlere hælene i. Man lod meddele, at kompromisforslaget ikke kunne være grundlag for de videre forhandlinger. Det er altså ikke hensyn til samfundet som helhed, der er afgørende for den europæiske handelspolitik. I stedet er det hensynet til indtjeningen i ét enkelt erhverv, landbruget.

Først to år senere – i oktober 2005 – spillede EU ud med forslag til, hvad en ny landbrugsaftale i WTO skulle indeholde. I korte træk går forslaget ud på, at EU skal have lov til at bevare den nuværende landbrugsstøtte, mens amerikanerne skal reducere eller omlægge deres støtte.

Når det gælder told, så taler EU om reduktioner af todsatserne med 50 procent i gennemsnit. Det lyder flot, når EU selv fremlægger det. Der er bare lige det ved det, at EU vil have undtagelser for flere end 150 forskellige slags landbrugsvarer. 'Sjovt' nok, så vil det være tilstrækkeligt til at sikre, at der ikke for alvor kommer øget import af de varer, som udgør størstedelen af den europæiske landbrugsproduktion.

Som et næsten kuriøst eksempel på den uretfærdighed, der er indbygget i EUs forslag, kan nævnes, at EU med nød og næppe har accepteret, at der for landbrugsvarer skal gælde et loft over tolden på 100 procent – svarende til en fordobling af prisen. Denne rimeligt markante handelsbarriere skal holdes op imod, at EU samtidig kræver, at u-lande som Brasilien og Indien skal reduceres deres told på industrivarer til maksimalt 15 procent.

Det EU lægger op til, er i realiteten, at udviklingslandene skal lade sig nøje med et par krummer fra de riges bord. Der er helt sikkert lande, der er desperate nok til at acceptere en aftale, der i store træk svarer til, hvad EU har foreslået. Men det vil ikke føre til en fundamental reform af handlen med landbrugsvarer. Ændringerne vil kun være af kosmetisk art.

## Fri og fair handel har lange udsigter

USA har i modsætning til EU haft som mål, at WTO-forhandlingerne skulle føre til, at både landbrugsstøtte og told blev afskaffet i løbet af en årrække. Men aktuelt er amerikanernes forhandlingsudspil ikke bedre end EUs. De prøver på at få lov til at bevare deres nuværende statsstøtte samtidig med, at

## Miljø spiller ingen rolle i landbrugsforhandlingerne

En ny landbrugsaftale i WTO vil få konsekvenser for natur og miljø. EU og USA har i dag en overproduktion af varer som sukker, majs, ris og bomuld, frembragt gennem intensiv landbrugsdrift med stort brug af pesticider, kunstgødning mv. En ny WTO-aftale kan føre til, at denne form for landbrug bliver mindre rentabelt, hvis den direkte og indirekte støtte til det europæiske og amerikanske landbrugserhverv skæres ned. Det må forventes at føre til et mindre pres på naturen – i disse lande. Hvis produktionen i de rige lande erstattes af ekstensiv produktion i u-landene, er den samlede effekt positiv. Men for nogle afgrøder og nogle lande er der risiko for, at der går værdifulde naturområder tabt.

Men uanset hvad, så betyder det ikke noget i landbrugsforhandlingerne i WTO. Ingen af de vigtigste forhandlingspartier har på noget tidspunkt arbejdet seriøst på, at en ny landbrugsaftale skulle skabe flest mulige positive miljøeffekter. Når det gælder andre dele af forhandlingerne i Doha-runden, så arbejdes der lidt med at tage miljøhensyn, men på landbrugsområdet er det fraværende.

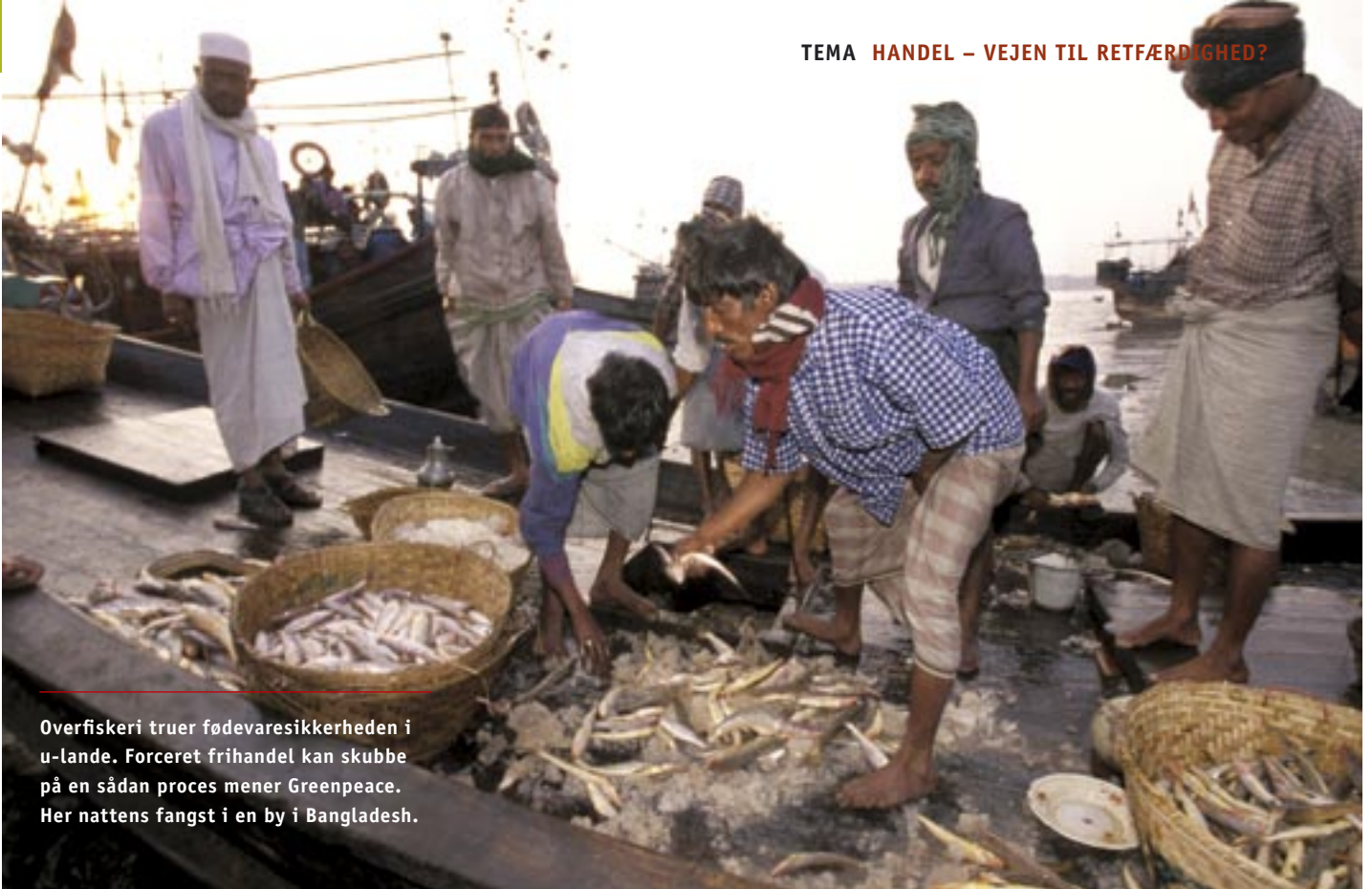
de vil have EU og u-landene til at sætte deres todsatser ned.

Der er med andre ord ikke meget, der tyder på, at en hurtig afslutning af Doha-runden vil føre til fri og fair handel med landbrugsvarer. Tværtimod. Der er risiko for, at en hurtig aftale vil betyde, at de rige lande får lov til at fastholde de fleste af deres privilegier i handlen med landbrugsvarer mange år frem. Den forrige landbrugsaftale i WTO blev indgået i 1993. Hvis en aftale fra 2007 kommer til at holde lige så længe, så vil kalenderbladet for længst have vist 2020, når en ny og forhåbentlig mere udviklingsvenlig aftale bliver indgået.

jno@dn.dk

\* 92-gruppen er et netværk af 20 danske miljø- og u-landsorganisationer, som samarbejder om at skabe global bæredygtig udvikling. Det Økologiske Råd er medlem af gruppen.





Overfiskeri truer fødevarer sikkerheden i u-lande. Forceret frihandel kan skubbe på en sådan proces mener Greenpeace. Her nattens fangst i en by i Bangladesh.

Foto: Jørgen Schytte / Danida

## SYNSPUNKT

# Forceret fri handel gavner ikke

Greenpeace opfordrer i en pressemeddelelse WTO til ikke at fremtvinge en hurtig og gennemgribende liberalisering af handelen med fisk og fiskeprodukter. Global Økologi har spurgt Greenpeace om deres syn på frihandel.



Jan Søndergård,  
politisk rådgiver  
Greenpeace

### Er I imod frihandel?

Nej ikke under alle former. Men en hurtig afslutning af 'Doha-runden', som evt. ender med en voldsom liberalisering på fiskeriområdet, kan få katastrofale konsekvenser for de lande, som ikke har opbygget en fiskeriforvaltning, der kan regulere de problemer, som frihandel uundgåeligt indebærer. Det gælder især for u-landene. Her er der skræmmende eksempler på, hvordan en forceret liberaliseringsproces på fiskeriområdet, på en og samme tid har ført til voldsomt overfiskeri og faldende lokal fødevarerforsyning for eksempel i Mauretania.

**I kan vel ikke være imod, at toldsatser på importerede varer nedsættes og at EU og USA fjerner landbrugsstøtte?**

Nej, eksportstøtten skal væk, det er åbenlyst. Men der er fælder, når det gælder toldsatserne. Generelle toldnedsættelser kan, som fiskerieksemplet fra Mauretania viser, føre til en voldsom omlægning af også landbrugsstrukturen i nogle u-lande, hvor en fuldblodsatsning på eksport, kan vise sig at få katastrofale konsekvenser for fødevarerforsyningen.

### Hvad er der er galt med WTO?

Grundlæggende, at WTO sætter frihandel over alle andre hensyn. WTOs regler om frihandel kommer i første række og overtrumfer fx de internationale miljøaftaler – f.eks. aftaler indgået under Biodiversitetskonventionen. Det i øvrigt til trods for, at der ved igangsættelsen af den nuværende Doha-run-

den forelå en forpligtelse til at sikre at beskyttelsen af miljøet og det internationale handelssystem gensidigt skulle understøtte hinanden.

**Hvis ikke de fattige lande skal opnå forbedret levestandard gennem fair og fri handelsaftaler i WTO – hvordan skal de så?**

Det skal de ved, at i-lande leverer på alle de områder, de forpligtede sig til i forbindelse med vedtagelsen af FN's millennium mål for mere end 6 år siden – OG ved at respektere at Doha-runden blev igangsat med et forsæt om, at "... placere u-landenes behov i hjertet af forhandlingerne."

# Værdighed – respekt –

Fairtrade har udviklet sig eksplosivt siden introduktionen af 'Max Havelaar-mærket' i 1988. Men hvad ligger der egentlig bag mærket – og bliver missionen om at bekæmpe fattigdom opfyldt?

■ Af Carol Wills, Business Unusual

Fairtrade er kommet langt siden begyndelsen i 1946, hvor den frivillige Edna Ruth Byler som arbejdede med fattige kvinder i Puerto Rico, bragte noget håndbroderet linned med sig hjem til Akron, Pennsylvania – solgte det gennem sin kirke og oprettede det, som nu er 'Ten Thousand Villages'. Siden er Fairtrade blevet en kraft for virkelig forandring i verden.

Her i starten af det 21. århundrede anslår man at ca. fem millioner mennesker i Afrika, Asien og Latinamerika har draget fordel af Fairtrade. Det er producenter og farmere organiseret i husmandsbrug og andelsbrug, arbejdere i små og mellemstore virksomheder, på te-godser og plantager, men også producenternes familie og deres lokalsamfund.

I Europa er der i dag mere end 79.000 Fairtrade-salgssteder, deriblandt næsten 3.000 verdensbutikker og 55.000 supermarkeder. I 2005 var den samlede salgsomsætning på mere end 1 mia. EUR, og den forventes fortsat at stige. Siden år 2000 er den årlige vækst i handlen af Fairtrade produkter nemlig vokset med 20-30 procent pr år.

## Bag Fairtrade

Forpligtelse, gennemsigtighed og ansvarlighed er nøgleprincipper i fairtrade. Fairtrade-organisationerne arbejder åbent og behandler hinanden med respekt. De forpligter sig til at betale en fair pris for produkterne og til at sikre, at producenter og arbejdere får en retfærdig løn. De foretager forudbetalinger til indkøb af råmaterialer m.m. og sørger for stabile handelsforbindelser.

At kombinere Fairtrade med økologi er en vigtig metode til at skabe værditilvækst til landbrugsprodukter. Det giver ikke blot en højere pris til farmerne, men beskytter



Foto: the Fairtrade Foundation

Fairtrade certificerede mango fra Chacras i Ecuador. Mangoplantagen i Chacras var de første, der leverede Fairtrade mangoer til UK.

# retfærdighed



Foto: the Fairtrade Foundation

**Te-plukker fra Sri Lanka afleverer dagens høst. Den Fairtrade certificerede teplantage dækker et område på 304 hektar.**

dem også mod de skadelige virkninger fra pesticider og kunstgødning – og de undgår udgiften til kemikalierne.

Fairtrade-organisationerne arbejder for lighed mellem kønnene på arbejdspladsen og er især opmærksom på kvindernes særlige behov. Børn er beskyttet mod økonomisk udnyttelse, og der er indført systemer til at afsløre, hvor børn er inddraget i produktionen.

Naturligvis er ikke alt perfekt. Et system er ikke bedre end de, der konstruerer det og indfører det, og alle kan begå fejl. Fairtrade overvågningssystemet har til formål at opdage forhold, som strider mod Fairtrade-kriteriet og rette dem. Når der optræder besværligheder eller konflikter, kan Fairtrade-organisationerne bruge dialog og voldgift til at løse problemerne.

## Et mærke med succes og udfordring

Introduktionen af Fairtrademærkning i 1990-erne har haft stor virkning. Fairtrade-folkene opfandt ideen om et produktmærke i 1988, da kaffeprisen kollapsede på verdensmarkedet, og hundredetusinder af små farmere mistede deres levestandard og stod overfor hungersnød.

Det var genialt at kalde det første mærke i Holland for 'Max Havelaar'. Max Havelaar er en kendt hollandsk karikatur-person, som gik imod udnyttelsen af arbejderne på kaffeplantagerne i de hollandske kolonier. Alle vidste, hvad det nye mærke stod for.

Der fulgte snart flere mærkningstiltag i flere lande hver med deres egen version af Fairtrade-mærket, og salget steg. I 1997 dannede de en paraplyorganisation, Fairtrade Labelling Organisations International (FLO), som er ansvarlig for de internationale Fairtrade standarder herunder dokumentation, kontrol og mærkning

af produkterne.

Fairtrade produktmærket har skabt sin egen udfordring for Fairtrade-bevægelsen, da storkapitalen har fanget ideen om et nyt marked af interesserede forbrugere. I september 2005 bragte den engelske avis 'The Guardian' nyheden om, at Nestlé var i færd med at introducere en kaffe med Fairtrademærke. Artiklen startede med: "Nestlés nye mærke har skabt et dilemma for Fairtrade- fortalene. Er det en suttekuld eller tegn på en ægte reform?"

Det var dog ikke første gang, at et velkendt multinationalt selskab ville anvende Fairtrademærkning. For adskillige år siden bar Starbucks mærket på en lille del af kaffen i deres kaffe-butikker. I 2003 introducerede McDonalds Fairtradekaffe i sine restauranter i Schweiz. I efteråret 2005 annoncerede de, at de også ville servere Fairtradekaffe i 658 af deres restauranter i USA.

Selv om kritikken – berettiget – kan rettes mod den kommercielle handel, giver Fairtrade dem dog muligheden for at ændre retning. Det er ikke nogen dårlig gerning, at multinationale selskaber eller store detailkæder – som aldrig har bekymret sig om de små producenter eller fattige farmere – nu begynder at sælge Fairtrade-produkter og indser, at Fairtrade kan bruges til at bekæmpe fattigdom. Desuden har sådanne selskaber potentiale til at åbne store, nye markeder

for Fairtrade, og derved gøre det muligt for mange flere producenter at få gavn af det. Udfordringen er så at opnå disse selskabers ægte og langsigtede tilslutning til Fairtrade-vejen, samt at flytte resten af deres handel i retning af Fairtrade.

## Fairtrade towns

Siden den første start har verdensbutikker spillet en fremtrædende rolle ved at skabe opmærksomhed om Fairtrade og ved at tilskynde forbrugere til at købe gaver, husholdningsartikler og fødevarer, som er handlet fair. Mange af dem er nu flyttet til byernes og storbyernes forretningsgader, og omdannet til eksklusive gavebutikker. Den østrigske Fairtrade-selskab EZA an-



**Fairtrade er et handelspartnerskab baseret på dialog, gennemsigtighed og respekt, som søger større lighed i international handel. Det bidrager til bæredygtig udvikling ved at tilbyde bedre handelsbetingelser til, og sikre rettighederne for, marginaliserede producenter og arbejdere – især i syden.**

satte kendte arkitekter til at nydesigne worldshop-konceptet under parolen 'nydelse, æstetik, ansvarlighed'. Resultatet blev, en moderne, varm og indbydende butik.

I løbet af de sidste år har et nyt koncept 'fair trade towns' udviklet sig hurtigt: Fairtrade-organisationer arbejder sammen med lokale byråd, universiteter, kirker og skoler for officielt at tilslutte sig →

Med en fast vækst på 20-30 procent årligt ventes det internationale salg af Fairtrade kaffe, te, gaver og andre produkter at nå 2 milliarder euros i 2006.



Fotos: Max Havelaar, Oleg Prikhodko

Fairtradesagen. Ved starten af 2006 var 147 byer og storbyer registreret som Fairtrade-byer alene i UK. Der er allerede Fairtrade-byer i Irland og Belgien, og konceptet breder sig til Frankrig og Italien og andre europæiske lande. USA forventes at starte en model i 2006. For at blive godkendt som Fairtrade-by eller institution, er der mål som skal opfyldes:

- > Det lokale bystyre skal udsende en resolution, hvor man støtter Fairtrade og vil servere Fairtrade-kaffe og te ved møder og i kantiner.
- > En række Fairtrade-produkter skal være let tilgængelige i butikkerne og serveres på lokale spisesteder samt på en række lokale arbejdspladser og kultursteder.
- > Byrådet skal tiltrække folkelig støtte til kampagnen og der skal nedsættes en lokal Fairtrade-styregruppe.

### Bekæmpes fattigdom?

Producenten er i centrum i Fairtrade-systemet og Fairtrade-organisationerne har gjort sig enorme anstrengelser for at sikre, at fordelene virkelig når de marginaliserede og fattige. Til det formål har der været bestilt sneesevis af undersøgelser, ikke kun af Fairtrade-organisationerne, men også af regeringsorganer og universiteter, som har studeret Fairtrade-systemet i detaljer og fra mange vinkler.

Det interessante resultat af de fleste af disse undersøgelser er, at virkningen af Fairtrade ikke kun begrænser sig til de økonomiske fordele. I nogle tilfælde er effekten endog mere tydelig på andre områder, som f.eks. det simple faktum, at Fairtrade-systemet skaber adgang til markeder og giver vigtig information om prisudvikling. Afgørende punkter er bedre kvalifikationer og teknisk bistand, og flere studier har også vist, at uddannelsesniveaet hæves, kvinder

bliver gjort selvstændige, oprindelige kulturer bevares og det måske allervigtigste – den generelle selvstændighed for producenterne og virkningen heraf på borgerdeltagelse.

Foruden disse er der en lang række afledte og indirekte virkninger, også for ikke-Fairtrade producenter. Et nøgleproblem for mange fattige producenter er afhængigheden af den lokale opkøber eller mellemhandler, som dikterer prisene eller endog snyder med vægten. Der er mange beviser på, at tilstedeværelsen af en Fairtrade-formidler har hjulpet til at ændre vejningstoder og prisangivelse, til afgørende fordel for alle producenter på egnen. Producentorganisationerne hjælper også med at bryde monopoler på transport, da de er i stand til at købe lastbiler, så man ikke længere er afhængig af mellemhandlere for transportydelser.

Effekt-undersøgelserne har naturligvis også tjent til at finde svagheder og mangler.

Fairtrade-organisationerne gennemgår konstant deres praksis for at forbedre systemet. For at måle resultaterne kræver The International Fair Trade Association (IFAT), at alle medlemsorganisationer hvert andet år rapporterer om deres præstation i relation til Fairtrade-standarderne og fastsætter mål for yderligere forbedringer. FLO udfører årlige inspektioner hos producenterne mht. til deres godkendelse og reviderer salgsflow.

### Stadig behov

Der er behov for Fairtrade, da der stadig er alt for mange mennesker i verden, som lever i fattigdom. Som ikke bliver behandlet retfærdigt og med respekt, hvis tilværelse er usikker, som ikke får en fair løn for hvad de laver, eller en pris for deres landbrugsprodukter, som dækker omkostningerne ved produktionen og endnu mindre kan give dem et anstændigt udkomme.

Det er missionen for Fairtrade at ændre dette. Vi arbejder i partnerskab med underprivilegerede og sårbare producenter. Vi hjælper dem med at finde et marked for deres produkter, til en pris, som afspejler den sande værdi af deres arbejde, så deres situation forbedres, deres omgivelser udvikler sig, og de kan leve i håb og tillid.

Men forude ligger store udfordringer. Fairtrade-organisationerne skal blive endnu dygtigere, demonstrere en anderledes tilgang til forretningsforhold, skal fortsætte med at lægge vægt på menneskelige værdier, skal arbejde sammen og vise lederskab på globalt niveau. Vi har brug for hele tiden at forny vores vision om at Fairtrade kan forbedre tilværelsen for fattige mennesker, at – sammen – kan vi bekæmpe fattigdom og ændre systemet. Fairtrade har vist, at en alternativ, mere medmenneskelig verden er mulig – en verden som bygger på dialog, gennemskelighed og respekt. Det burde vi fejre.

Carol Wills er tidligere direktør for IFAT

Oversættelse Bent Kristensen, bearbejdning Tina Læbel

Læs mere om bogen *Business Unusual* på [www.maxhavelaar.dk](http://www.maxhavelaar.dk) eller [www.fairtrademedia.co.uk](http://www.fairtrademedia.co.uk)

## Fairtrade bevægelsens historie

- 1946 *Ten Thousand Villages* i USA køber broderiarbejde fra Puerto Rico.
- 1950'erne *Oxfam GB* i United Kingdom sælger håndarbejde fra kinesiske flygtninge i Oxfam butikker.
- 1958 Den første formelle 'Fair Trade' butik åbner i USA.
- 1964 *Oxfam GB* opretter sit eget handelsselskab, *Oxfam Trading*.
- 1967 Den hollandske importorganisation *Fair Trade Organisatie* oprettes.
- 1969 Den første 'Tredje Verdens Butik' åbner i Holland.
- 1960'erne Southern Fair Trade Organisationer dannes, som f.eks. *Machakos District Co-operative Union*, *PEKERTI* i Indonesien, *MINKA* i Peru.
- 1973 Den første fair handlede kaffe fra kooperativer af små farmere i Guatemala importeres af *Fair Trade Organisatie* i Holland.
- 1980'erne Fair Trade mærket udtænkes af en hollandsk kirke-baseret NGO.
- 1987 Grundlæggelsen af EFTA, European Fair Trade Association.
- 1988 Introduktion af 'Max Havelaar'-mærket i Holland. Tilsvarende mærkningsinitiativer startes i Tyskland (*Transfair*), i United Kingdom (*Fairtrade Foundation*), i USA mfl.
- 1989 Grundlæggelsen af IFAT – International Fair Trade Association samler 270 Fair Trade organisationer i 61 lande.
- 1990'erne Dannelsen af nationale Fairtrade-selskaber i Bangladesh (1994), Nepal (1995), Filippinerne (1998) og mange andre lande.
- 1994 Grundlæggelsen af NEWS, the Network of European Worldshops.
- 1994 Grundlæggelsen af the Fair Trade Federation (FTF) i Washington, DC.
- 1997 Grundlæggelsen af FLO-I, Fairtrade Labelling Organizations International.
- 1998 FLO, IFAT, NEWS and EFTA danner et uformelt netværk under akronymet FINE.
- 1999, 2001, 2003 and 2005: Fairtrade-bevægelsen sender repræsentanter til WTOs Ministermøder i Seattle, Doha, Cancun og Hong Kong.
- 2001 FINE vedtager en fælles Fair Trade definition.
- 2001 Grundlæggelsen af Asia Fair Trade Forum (AFTF)
- 2004 Fairtrade virksomhedsmærket sættes i værk af IFAT i Mumbai.
- 2004 FINE opretter det fælles Fairtrade Juridiske kontor i Bruxelles.
- 2005 'Quality Management System' skal harmonisere og forbedre de eksisterende Fair trade standarder, definitioner og procedurer.



Økologiske, lokalt forarbejdede produkter sælges til områdets voksende og mere bevidste middelklasse i Umran, Meghalaya, Indien.

#### Fairtrade arrangementer:

Caritas arrangerer søndag d. 4 marts i samarbejde med Max Havelaar Fairtrade Brunch i de større byer.

Se nærmere på [www.caritas.dk](http://www.caritas.dk)

■ Af Rolf Belling, Programkoordinator Caritas

Den katolske kirkes humanitære hjælpeorganisation Caritas støtter udviklingen af økologisk landbrug i de lande, hvor vi har programmer – ikke af ideologiske grunde – men fordi det er det eneste, der giver mening, hvis der skal skabes en bæredygtig landbrugsudvikling for små traditionelle bondeproducenter. Økologisk landbrug har veldefinerede regler, der sikrer at jordens frugtbarhed bevares, og at landmanden anvender sin egen viden og sine egne ressourcer mere effektivt. Den vilde flora og fauna bl.a. fugle får bedre vilkår til at holde skadedyrene i skak, og en rigere og mere diversificeret natur bliver resultatet. Anvendelse af Fairtrade principper i de bondesammenlutninger, Caritas støtter, sikrer at det udover økologi også handler om at fremme social og økonomisk udvikling for mennesker og fællesskaber.

#### Stærk vækst i økologien i Indien

Caritas støtter for tiden over 4000 bondefamilier i Indien i omlægning til økologi. Det har blandt andet betydet at antallet af økologiske producenter i Indien er steget med cirka 10 procent!

# Økologi og Fairtrade opruster til fremtiden

Der er ikke tale om luksus, vestligt styrede dagsordner eller ideologisk korstog, når Caritas for tiden støtter 4.000 bondefamilier i Indien og Bolivia i at omlægge til økologisk landbrug. Det handler derimod om sund fornuft.

Vores erfaringer herfra viser, at der ved omlægning til økologiske dyrkningsmetoder både sker en stigning i arealudbyttet og en udvidelse af det opdyrkede areal. Indkomstmæssigt har mange fattige familier opnået indtægtsstigninger på over 50 procent. Metoderne i traditionelt landbrug er stedbestede, men i de områder i Indien, hvor Caritas arbejder, er der tale om et landbrug med utilstrækkelig tilførsel af gødning, udbredte monokulturer af bl.a. ris og ringe dyrkningsteknikker. De økologiske dyrkningsmetoder derimod genopbygger jordens struktur og fertilitet med grøngødning og husdyrgødning, lokalt tilpassede frø udvælges, spredning erstattes med rækkesåning, der etableres terrasser, hvor der er behov for det etc. Det giver naturligvis resultater.

#### Rester fra sprøjtemiddel motiverer

I Nordøstindien, en glemt og fattig egn, hvor analfabetismen er på 40 procent, er efterspørgslen efter økologiske produkter så stor, at de økologiske bønder ofte kan melde udsolgt efter en times tid på det lokale marked. På den måde sparer bonden tid, der ofte omsættes i større produktion hjemme på gården. For bønderne er det derfor ingen luksus at dyrke økologisk landbrug, men simpel sund fornuft.

Denne præference for økologiske fødevarer skyldes især en skandale, som i 2003 ramte hele Indien. En indisk NGO, Centre for Science and Environment, fik på eget initiativ testet Coca-Cola og Pepsi for rester efter sprøjtemidler. De fandt, at niveauet af sprøjtemiddelrester var overskredet med en



Fotos: Rolf Belling / Caritas



En økologisk landmand i Umsning, Meghalaya, Indien.

I midten: Selvhjælpsgrupper og økologiske bondegrupper har investeret i en butik for afsætning af deres produkter og andre basisforbrugsvarer. Den drives af kvinder. Chandel, Manipur, Indien.

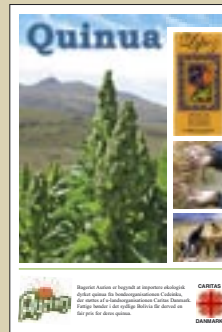
faktor 24 i forhold til WHO's standarder. En række sodavandstapperier blev lukket. Der opstod akut knaphed på sodavand i de små boder i selv de fjerneste egne af Indien. Utilfredse kunder blev chokerede ved oplysningen om giftfund i den sodavand, de dagligt havde drukket.

### Økologi og Fairtrade certificering møder fremtidens krav

I nogle udviklingslande, heriblandt Indien, er der etableret billige økologiske certificeringssystemer, der gør det muligt for producenterne at blive certificeret til det lokale nationale marked. Det har den fordel, at de økologiske producenter automatisk bliver inspiceret og kontrolleret eksternt. Dette viderefører, understøtter og sikrer bæredygtigheden i den indsats Caritas indledningsvis har kunnet yde. Derfor støtter Caritas også – ofte med egne midler eller med støtte fra private danske fonde – økologisk certificering af sammenslutninger af småbønder. De interne kontrolsystemer, som er et krav i økologisk jordbrug og i Fairtrade, gør småbønderne godt rustede til at møde de stigende krav om produktokumentation fra eksportmarkeder som EU.

Mange småbønder i verdens afkroge følger de økologiske dyrkningsprincipper – ikke af ideologiske årsager – men fordi de, som følge af fattigdom, ikke har råd til at bruge hverken kunstgødning eller pesticider. I Caritas' støttede projekter får bønderne et vidensløft, der gør det muligt for dem at tage et bevidst og oplyst tilvalg af økologiske dyrkningsprincipper.  
belling@caritas.dk

### 'Guld Korn' fra Bolivia til Danmark



Siden 1990 har Caritas støttet bonde-sammenslutningen CEDEINKU med økologisk produktion af quinoa af høj kvalitet. Siden 2003 har danskere gennem det økologiske bageri Aurion kunnet købe quinoa fra Bolivia i Danmark.

Quinoa udtales [ki'nua] er en af verdens ældste kulturafgrøder. Navnet betyder 'moderkorn' og kaldes i Bolivia også for 'guld Korn'. Den er et frø i gåserodsfamilien og således ikke en kornsort. Quinoa

har en meget komplet ernæringsmæssig sammensætning med et højt indhold af protein og mineraler, er glutenfri og dyrkes i Sydamerikas tørre Andesregion.

Caritas støtter i dag CEDEINKU med en Fairtrade certificering. Cirka 200 bondefamilier nyder godt af ekstrairtægterne fra eksporten til Danmark, og selvom størstedelen afsættes lokalt, er deres indtægter siden steget med 25 procent. Efter at have set gode eksempler i Caritas' projekter, har mange familier for egen regning investeret i at terrassere deres marker. Med mere end en fordobling af udbyttet er investeringen tjent ind på tre høstsæsoner.

I kølvandet er desuden opstået tre mindre kvindestyrede virksomheder, der forædler quinoa til quinoa-barer, pulversuppe m.v., som afsættes lokalt. Quinoa kan købes i de fleste helsekostbutikker og IRMA-forretninger.

Læs mere og find opskrifter på:

[www.caritas.dk](http://www.caritas.dk) - [www.aurion.dk](http://www.aurion.dk) - [www.helsenyt.com](http://www.helsenyt.com)

# Ringe interesse for etisk investering hos danske banker og pensionselskaber



Kvinder arbejder på en skjortefabrik i Bangladesh. Projektet er støttet af Danida.

Foto: Jørgen Schytte / Danida

Kun to ud af ti spurgte banker og tre ud af 13 spurgte pensionselskaber investerer etisk. Det viser en email-rundspørge Global Økologi har stået for.

■ Af Tina Læbel, redaktør og Marianne Hartz Thomas, journalist Global Økologi

Hollænderne gør det. Svenskerne gør det i stor stil og englænderne ligger helt i top, når det gælder investeringer i etiske fonde. Danskerne skraber bunden med en samlet investering i etiske fonde på mindre end 1 milliard danske kr. i 2005. Tallet er helt præcis 25 gange mindre end de 19 milliarder, som svenskerne i samme tidsperiode lagde i etiske fonde.

Men det er heller ikke så underligt. For det er faktisk ikke så let at sætte sine penge i virksomheder, som man er sikker på arbejder på en etisk god måde for sine medarbejdere og det omgivne samfund. I hvert fald hvis dine penge bliver investeret igennem din bank eller dit pensionselskab.

Det viser en email-rundspørge, som Global Økologi har udført i januar. Her svarer kun to af ti spurgte store danske banker, at de foretager bevidste etiske investeringer. Det samme billede gælder på pensionsmarkedet, hvor kun tre ud af 13 pensionselskaber investerer etisk.

## Pensionsklassens dukse

Af pensionselskaber er blandt andre ATP bevidste om, at virksomheders sociale ansvarlighed ofte er en forudsætning for en varig god indtjening.

”Det er således vigtigt, for virksomhedernes udvikling, at de tilpasser sig love og regler, samt følger normer for social ansvarlighed i de lande og på de markeder, hvor de virker. Det indgår derfor som en integreret del af ATPs investeringspolitik at vurdere aspekter, der knytter sig til social ansvarlighed ved enhver aktieinvestering,” siger aktiechef Claus Wiinblad fra ATP.

I Lærernes Pension siger Anders Bertram, Risiko- og porteføljeanalytiker:

”Bestyrelsen har vedtaget et etisk kodeks. Vi investerer ud fra dette kodeks, da vores opsparende er etiske bevidste. Derudover viser nogle studier, at etiske investeringer giver et højere afkast end uetiske investeringer.”

Til gengæld yder de ikke kunderådgivning om etiske investeringer, men undersø-

ger dog sagen, hvis en kunde har et spørgsmål om sagen.

Lægernes pensionskasse svarer ved at henvise til deres hjemmeside. I grundlaget for deres investeringer kan man her bl.a. læse at:

”I den risikovurdering, som indgår i forvalternes investeringsanalyser af de enkelte aktieselskaber inddrages etiske forhold.”

## Nogle banker baner vejen

I banksektoren er det kun de allerede etisk-grønne banker som Merkur Andelskasse og Fælleskassen, der begge har som en del af deres mission netop kun at investere etisk. For eksempel fravælger Merkur Andelskasse at investere i virksomheder, der giver stor miljøbelastning som for eksempel konventionelt landbrug. De rådgiver som en naturlig del af deres forretning om etiske investeringer.

I Jyske Bank fortæller Afdelingsdirektør Leif Ø. Rasmussen, at i deres investeringsanalyse er en indbygget del omkring etikken. Det gør banken for at kunne forholde sig til et selskabs risikofaktorer, hvor banken mener, at en dårlig etik kan give en dårlig oplevelse for investorer.

”Vi vælger som udgangspunkt ikke til og fra i forhold til etiske overvejelser, men lader virksomhedens etik være afspejlet i kurspotentialer og den anbefaling, som vi giver selskabet, siger Leif Ø. Rasmussen.

I Europa udgør de etiske investeringsfonde 1,6 procent af de i alt ca. 25.000 fonde. Et lille tal, der dog er i kraftig stigning og som langt overgår Danmark.



# Banker og pensionselskaber holder igen

Flere pensionskasser og banker fortæller, at de ikke har konkrete overvejelser om at tilbyde etiske investeringer eller interesse i at investere etisk. Det kan skyldes dårlig erfaring med pressen, forklarer ekspert.

■ Af Tina Læbel, redaktør og Marianne Hartz Thomas, journalist Global Økologi

Flere af de pensionskasser og banker Global Økologi spurgte i vores email-rundspørge om etiske investeringer sagde direkte nej til etiske investeringer, eller forklarede at det etiske element indgår som en del af deres analyseredskab, når de vurderer risikofaktorer ved investeringer. Mange valgte også helt at se bort fra vores henvendelse.

## Finanssektorens Pensionskasse

”Vi har ingen konkrete overvejelser. Vi retter os efter NVI, men vi har også andre til at investere for os,” siger investeringschef Søren Schjødt-Hansen.

Han vil gerne skrive mere ned om deres investeringspolitik, som Global Økologi dog ved redaktionens slutning ikke har modtaget.

## PFA Pension

”Vi undgår at investere i virksomheder, hvis de ikke er forenelige med vores etiske retningslinier. Vi foretager ikke bevidste etiske investeringer, men den etiske vurdering indgår som en del af den samlede investeringsmæssige vurdering,” siger Hans Jørgen Søes, Underdirektør og Pressechef i PFA Pension.

## Håndværk og Industri (PHI Pension)

Oplyser per telefon, at de ikke foretager investeringer og henviser til deres hjemmeside [www.phi-pnn.dk](http://www.phi-pnn.dk)

## Alm. Brand Livsforsikringsaktieselskab

”Ved udenlandske investeringer køber vi index MSCI, hvor der ikke tages stilling til enkelte aktier. Vi har enkelte aktier på det danske marked, men etiske dilemmaer er ikke et issue herhjemme, og vi undgår derfor det etiske dilemma. Vi føler ikke, at vi står med et etisk dilemma,” siger Michael Sundby.

## Nordea

”Området for etiske investeringer er ikke helt på plads, og vi vil gerne vente med at svare,” forklarer Bjarne Christiansen fra Nordeas kommunikationsafdeling.

## Lån og Spar Bank AS

Investeringschef Kaj Lindberg siger i telefonen, at de ikke ønsker at deltage.

”Etiske investeringer har ingen interesse.”

Desuden blev ni andre spurgt men svarede slet ikke. De var **Magisternes pensionskasse, Juristernes og Økonomernes Pensionskasse (JØP), Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører, Pension Danmark, BG Bank, Danske Bank, Sparekassen Sjælland, Andelskassen Oikos, Sydbank A/S.**

Erik Alhøj direktør i GES Investment Services, et aktieanalysefirma der rådgiver etiske fonde om investering, kan naturligvis ikke tale på vegne af pensionskasserne og bankerne, men han forklarer de tilbageholdende og i mange tilfælde helt manglende svar således:

”Mange investorer er tilbageholdende med at oplyse om hvilke initiativer de tager på dette område, fordi de har dårlige erfaringer med at blive hængt ud i pressen for ikke at gøre nok. Det skyldes en trist tendens til, at mange danske medier hidtil har foretrukket at kritisere de investorer, der trods alt gør noget, frem for dem, som ikke gør noget som helst.”

## Om Global Økologis undersøgelse



Global Økologi har undersøgt 13 pensionskasser og 10 bankers etiske investeringer. I en email til den investeringsansvarlige stillede vi tre korte spørgsmål. De, som ikke i første omgang svarede, ringede vi til, for at rykke for et svar. Spørgsmålene lød:

### 1. Er der virksomheder, I bevidst undgår at investere i?

Hvorfor?

### 2. Foretager I bevidst etiske (sociale og miljømæssige) investeringer?

Hvis Ja – hvorfor?

Hvis Nej – hvorfor ikke?

### 3. Kan man få kunderådgivning i etiske investeringer hos jer?

Hvis Ja – hvorfor?

Hvis Nej – hvorfor ikke?

Etiske investeringer definerede vi som: investeringer i virksomheder, som tager særlige miljømæssige og sociale hensyn. For eksempel garanti for rensning af spildevand, ret til fagforeninger, sundt arbejdsmiljø uden kontakt med farlige stoffer, økologi samt forbud mod børnearbejde.

Læs alle resultaterne på [www.globaloekologi.dk](http://www.globaloekologi.dk)



# Danskerne ved for lidt om etisk investering

Selv om mulighederne er begrænsede, er de der. Typisk dansk, at overlade ansvaret for aktier og investeringer til andre, siger ekspert i etisk investering.



Foto: Ljupko

■ Af Tina Læbel, redaktør Global Økologi

Udskældt for ikke at ville udbetale pensioner til filippinske kaffearbejdere og samtidig rost for deres gennemsigthed og strategier for bæredygtighed produktion. Det drejer sig om den internationale fødevaregigant Nestlé, men billedet af virksomheden, der på den ene side laver ”noget skidt”, mens den på den anden side laver ”noget godt”, kunne meget vel passe på andre store multinationale selskaber.

Skal man tro både de professionelle aktieanalytikere og en ny britisk NGO-rapport ‘One World Trust’, så hører Nestlé absolut til i selskabet af firmaer, der overordnet opfører sig ganske pænt.

Diskussionen om firmaers gode opførelse er fyldt med dilemmaer, samtidig med at den etiske profil får større og større betydning. Ikke kun fordi det nu engang føles bedst at opføre sig ordentlig, men også fordi det kan betale sig.

Økonom Erik Alhøj, der er direktør i GES Investment Services DK og til dagligt rådgiver etiske fonde om, hvilke firmaer de bedst investerer, i siger:

”Som verdensmarkedet er skruet sammen i dag, har firmaerne slet ikke råd til ikke til at lade være. En dårlig sag koster dyrt og skader både forholdet til forretningspartnere, kunder, pressen og NGO’erne. Det er en af årsagerne til, at en stærk etisk profil kan betale sig økonomisk.”

## Trawl eller fintmasket net

Når GES Investment Services rådgiver investorer om køb og salg af aktier kan det ske ud fra en generel analyse, eller som Erik Alhøj kalder det, ved at trawle med det store net. Virksomhedernes profil på det sociale og miljømæssige område tjekkes ved at screene deres hjemmesider, og der tjekkes i pressen og hos NGO’er. I andre tilfælde er det det finmaskede net, der må ud.

Virksomhederne analyseres ud fra mange forhold, miljøregnskaber, arbejdstagerrettigheder og underleverandører, og der kan følges op med telefonsamtaler. Der uddeles karakterer og virksomhedernes beredskab til at takle fremtidige sociale eller miljømæssige problemer vurderes.

## Begyndere kan starte her – på ATPs folkebørs

Vil du gerne prøve at investere i etiske fonde, så er det en mulighed at bruge

### ATPs folkebørs [www.folkeborsen.dk](http://www.folkeborsen.dk)

De penge, du kan investere her, stammer fra Den Særlige Pensionsopsparing - SP. Det er penge, der hver måned er blevet trukket som 1 % af din bruttoløn. For mange, udgør det beløb omkring 20.000 måske helt op til 40.000 kr.

Vil du prøve Folkebørsen kræver det digital signatur eller Net-ID. Herefter kan du vælge mellem to handelsmåder: **medvalg** og **selvvalg** – i sidstnævnte analyserer du selv fonde og investerer dine egne penge, i den anden stiller Folkebørsen sine analyseredskaber til rådighed.

Der er masser af hjælp at hente på hjemmesiden – i investeringsskolen, om markedet – om at komme i gang. Har du problemer med din digitale signatur, er et telefonopkald heller ikke det værste. Men ATP gør opmærksom på, at de ikke yder rådgivning om valg af fonde. Ligesom de heller ikke er ansvarlige for eventuelle tab.

Bliv klogere på investering på: [www.morningstar.dk](http://www.morningstar.dk)



## Vil du investere etisk?

Spørg i din bank eller i dit pensions-selskab, hvad de har af bæredygtige produkter på hylderne. Alle burde have nogle. Har de ikke, så opfordr dem til det. Du kan også overveje et bankskifte.

Øv dig på ATPs folkebørs. (Se boks tv.).

Unit-link er en måde at spare op til pensionen på. Hos visse selskaber kan man vælge selv at styre investeringen af sin opsparing. Pensions-selskabet vælger således en række fonde eller investeringsafdelinger ud, som kunderne kan vælge at sætte opsparingen i.



Foto: Daniel Bendjy

### Invester i en af de otte danske etiske investeringsforeninger:

Bankinvest Global Equity, (Etisk) Udb.  
BG Invest Bæredygtigt Europa, Udb.  
Etik Invest Verden, Udb (tidl. Banco)  
Etik Invest Human Nordiske Aktier, Udb (tidl. Banco)  
Sparindex Afd. 11, Dow Jones Sustainability Group Index, Udb  
Alm Brand Invest Miljøteknologi, Udb.  
Investin Eurotop Sustainability (Nykredit)  
Investin SRI (Nykredit)

Du kan læse nærmere om foreningerne på: [www.morningstar.dk](http://www.morningstar.dk)

Kilde: Erik Alhøj

I tilfældet med Nestlé, som scorer højt mange steder, vil der typisk blive holdt øje med hvordan sagen på Filippinerne udvikler sig. Er virksomhederne involveret i alvorlige sager udsendes der advarsler til investorerne: Sælg eller påvirk virksomheden. Ofte er det det sidste, der virker bedst.

”Engagement eller aktivt ejerskab er en ny form for etisk investering. Første skridt er ofte en dialog med virksomheden. Hjælper det ikke, kan fremsættelse af forslag på en generalforsamling være et skrappe middel. Mulighederne for indflydelse er betydelige, for virksomheder, der ikke opfører sig ordentligt, er under et stærkt pres fra investorer verden over,” fortæller Erik Alhøj.

### Valgt til eller fra

Fravalgs-metoden er velkendt, når det gælder etisk investering. Den bygger dels på ønsker om for eksempel ikke at investere i våben, alkohol og tobak og dels at undgå virksomheder, som ikke overholder internationale konventioner. Det være sig for eksempel de ti retningslinjer i FNs Global Compact, som over 2700 virksomheder i dag har tilsluttet sig her i blandt 27 danske virksomheder.

Selvom de multinationale selskaber overholder internationale konventioner, så sker det alligevel, at de på et eller andet tidspunkt indblandes i uheldige sager. Fravalget begrænser sig derfor oftest til virksomheder, ➔

som kan dokumenteres at være ansvarlige over for grove eller systematiske krænkelse.

Hvor fravalg er en mulighed, er det positive tilvalg det også. Et positivt tilvalg kan typisk være en investering i selskaber, der udvikler vedvarende energi, reducerer forurening og lignende, som det er tilfældet i den etiske fond Alm Brand Invest Miljøteknologi.

Det er dog stadig kun det færreste investorer, der arbejder med tilvalg af etiske virksomheder. Det er nemlig arbejdskrævende. For gode hensigter alene duer ikke, investorerne har brug for en dyb indsigt i virksomhedens konkrete arbejder.

Investin Eurotop har specialiseret sig i at investere i de virksomheder i Europa, der fokuserer mest på bæredygtighed. Bankinvest har en etisk forening, hvor de går i tæt dialog med virksomheder i miljø- og sociale spørgsmål. Denne forening er dog kun for institutionelle investorer. Private kan investere i Bankinvests Global Equity forening, der følger FNs Global Compact principper og ikke investerer i selskaber, som får mere end 33 procent af omsætningen inden for tobak og alkohol.

### Private danskere gør det ikke

Interessen for etiske investeringer er stigende, og måske kan etik efterhånden kaldes en blomstrende europæisk forretning. De etiske investeringer i Europa er nemlig steget med godt en tredjedel siden 2003, så de nu i alt udgør 7.500 milliarder kr.

Private danske investorer har ikke bidraget meget til denne udvikling. Vi har forstået, at vi gennem køb af fødevarer med diverse mærker som Ø-mærket, Max Havelaar og EU-blomsten kan bidrage til en mere bæredygtig udvikling, men når det kommer til de penge, der står i banken eller pensionskasserne, er interessen svag eller manglende.

”Det er nok typisk dansk, at vi overlader det med aktier og penge til andre. Danskere interesserer sig ikke for, hvordan aktier og pensioner investeres. Modsat for eksempel svenskerne”, fortæller Erik Alhøj.

Private svenskere investerede i 2005 19 milliarder kr. i bæredygtige investeringsfonde, det er 25 gange mere end private danskernes investeringer på under en milliard kr. samme år. Og det er ikke fordi danskerne ikke har mulighederne. Der findes etiske investeringsfonde, det er muligt at bruge ATPs fondsbørs og nogle pensionselskaber har såkaldte unit-links, hvor opsparerne selv kan være med til at definere egne investeringer. Selvom danskerne p.t. halter efter andre europæiske lande, er Erik Alhøj optimist:

”Selv Mærsk, der tidligere har været fodsløbende mht. til etikken, har nu lagt deres etiske regler på hjemmesiden. De fleste undersøgelser viser da også, at bæredygtige investeringer giver et mindst lige så højt økonomisk afkast som andre aktieinvesteringer. Men flere skal melde ud på det her område. Og de privates etiske investeringer burde være ti gange så høje. Men det skal nok komme...”

tina@ecocouncil.dk

Foto: Andrey Volodin

### FNs Global Compact

Mere end 2700 virksomheder er i dag tilsluttet Global Compact netværket på globalt plan. I Norden er 83 tilsluttet, og fra Danmark 27. I alt er omkring halvdelen af de deltagende virksomheder fra udviklingslande. Lidt under halvdelen er små og mellemstore virksomheder.



#### De ti principper i Global Compact

Virksomheder opfordres til inden for deres indflydelsessfærer at støtte et sæt af grundlæggende værdier inden for menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder, miljø og anti-korruption.

#### Menneskerettigheder

1. Virksomheder bør støtte og respektere beskyttelsen af internationalt erklærede menneskerettigheder og
2. sikre sig, at de ikke medvirker til krænkelse af menneskerettighederne.

#### Arbejdstagerrettigheder

3. Virksomheder bør opretholde organisationsfrihed og effektivt anerkende retten til kollektiv forhandling,
4. støtte udryddelse af alle former for tvangsarbejde,
5. støtte effektiv afskaffelse af børnearbejde, og
6. eliminere diskrimination i arbejds- og ansættelsesforhold.

#### Miljø

7. Virksomheder bør støtte en forsigtighedstilgang til miljømæssige udfordringer,
8. tage initiativer til at fremme en større miljømæssig ansvarlighed, og
9. tilskynde udvikling og spredning af miljøvenlige teknologier.

#### Anti-korruption

10. Virksomheder bør modarbejde alle former for korruption, herunder afpresning og bestikkelse.

Læs mere på:

<http://www.unglobalcompact.org/Languages/Danish/index.html>

KOMMENTAR TIL GLOBAL ØKOLOGIS UNDERSØGELSE

# Pensionsselskaber styrer uden om fremtiden

Vi står overfor store omvæltninger i samfundet i løbet af de næste 10 år. Det vil være en kæmpe fordel at være på forkant, men pensionsselskaberne tøver, siger direktør i Merkur Andelskasse.

■ Af Tina Læbel, redaktør Global Økologi

Merkur Andelskasse er et af de pengeinstitutter, der i Global Økologis undersøgelse svarer, at de bevidst investerer etisk. Det sker bl.a. gennem andele, hvor kunder har mulighed for at investere i sociale og miljømæssige initiativer som frie skoler, økologisk og biodynamisk landbrug samt vedvarende energi. Selv om banken har levet godt i over 25 år og fortsat vokser, efterlyser Lars Pehrson direktør for Merkur nye bæredygtige initiativer:

”Tænk hvis pensionsselskaberne sagde til fremtidens pensionister: Nu investerer vi 5-10 procent af jeres formuer på bæredygtige, lokale projekter, altså et bidrag til det samfund, I selv skal leve i som pensionister. Det tror jeg, mange vil synes er positivt.”

Når det ikke sker, mener Lars Pehrson bl.a., det er fordi, pensionssystemet er låst fast i en frygt for at ”træde ved siden af” – man skulle jo nemlig få et lavere afkast end konkurrenten. Derfor styrer man typisk efter de såkaldte benchmarks, så man sikrer sig, at afkastet i hvert fald ikke bliver dårligere end markedet generelt. Det handler om kortsigtede ønsker.

”Skal jeg være kynisk, vil det optimale jo være, hvis jeg kan tænke maksimalt kortsigtet og afkastorienteret, og så overlade det til alle de andre at tænke langsigtet, hvilket jeg jo også får glæde af!” siger han og uddyber:

”Der består jo et klassisk dilemma mellem medlemmernes individuelle egeninteresse (et højt afkast til mig) og medlemmernes kollektive egeninteresse (et godt samfund

for os alle at leve i, også for mig). Skaderne på samfundet ved uetiske investeringer kan jeg jo dele med alle de andre, mens jeg kan beholde afkastet for mig selv.”

## Vi ved det godt

Når der skal investeres, er det fremtiden, der er det interessante, og her tøver Lars Pehrson ikke med at sige, at vi står overfor store omvæltninger:

”På energiområdet får vi brug for mere vedvarende energi i løbet af de næste 10 år. Transportområdet vil sikkert blive præget af store forandringer, så det kan være en god ide at investere i kollektiv trafik. At produktion af fødevarer, beklædning, byggematerialer osv. nødvendigvis må ændre sig i en mere økologisk retning – af hensyn til grundvand, agerjord, fiskebestande og andre ressourcer er også temmelig sikkert,” siger han og fortsætter:

”Intellektuelt ved vi det jo godt alle sammen. Men vi handler ikke derefter. Der er nye pionerer, der har set dette, og som kan skabe fremtidens samfund, men de færreste er tilsyneladende beredte eller modige nok til at skubbe tilstrækkeligt på den udvikling i dag. Og det selvom alle også ved, at de der i sin tid investerede i vindmøller fik et rigtig godt afkast.”

Tina@ecocouncil.dk

Det Økologiske Råd har Merkur Andelskasse som bank og har netop indgået en aftale om en opsparingskonto for fremtidens miljø. Du kan læse mere herom på bagsiden.



Lars Pehrson,  
direktør Merkur  
Andelskasse

# Bilernes CO<sub>2</sub>-forurening skal ned

Det Økologiske Råd foreslår at bilernes registreringsafgift ned sættes, til gengæld skal der indføres kørselsafgifter. For det er, når bilerne kører, at de forurener.

■ Af Johan Nielsen, Det Økologiske Råd

Klimapåvirkningen fra biltrafikken er fortsat stigende. Siden 1990 er CO<sub>2</sub> udslippet fra personbiler i EU steget med omkring 20 procent. Det selvom den enkelte personbil i gennemsnit er blevet 12 procent mere energieffektiv pr km siden 1995 – stigningen skyldes altså øget kørsel.

At mindske forureningen fra biltrafikken betyder ikke, at vi ikke kan køre i bil, eller at alle skal køre i en lille bil, men bilerne skal blive mere energiøkonomiske. Forbrugerne skal købe de energiøkonomiske biler, og vi skal tænke os om, når vi kører i bil. At forbrugerne køber de energiøkonomiske biler kræver, at registreringsafgifter betales efter miljøpåvirkningen. At vi skal køre mindre skal opnås ved, at det koster mere at bruge bilen.

## Miljøvenlig personbiltrafik

Det Økologiske Råd foreslår derfor, at det skal være dyrere at køre i bil. Det betyder ikke, at de samlede skatter skal stige. Vi foreslår en grøn skatteomlægning på længere sigt, hvor man sænker skatten på arbejdede og hæver den på forurening og brug af fossil energi, herunder på transport. Det må imidlertid erkendes, at der ikke er udsigt til, at det bliver en realitet lige med det første. Men selv indenfor det herskende skattestop kan der realiseres en mere miljøvenlig personbiltrafik. Vi foreslår, at

> Registreringsafgiften nedtrappes gradvis parallelt med, at man indfører en kørselsafgift baseret på en kilometeraflysning.

Ejere af nye personbiler skal hvert halve år have aflæst sin kilometertæller, og tælleren plomberes, så der ikke kan snydes.

> Registreringsafgiften sænkes med 10 procent hvert år i første omgang i fem år. Samtidig indføres en kilometerafgift startende på i gennemsnit 7 øre pr km og stigende til 31 øre pr km. Dermed holdes det samlede provenu konstant.

> Såvel den reducerede registreringsafgift som kilometerafgiften varierer efter bilens energiforbrug og forurening. De mest energiforbrugende biler skal betale op imod det tredobbelte i kilometerafgift i forhold til de mindst energiforbrugende for at afspejle forskellen på dyre og billige biler i dag. For dieselmotorer skal afgiften også afspejle, hvorvidt der er påmonteret partikelfilter og anlæg til reduktion af kvælstofoxider.

> Efter fem år vurderes de trafikale og økonomiske effekter af afgiftsomlægningen. Det vurderes om ordningen skal justeres, så de trafikpolitiske mål nås. Desuden overvejes, om kørselsafgifterne skal øges og registreringsafgiften reduceres yderligere i de følgende år.

## Billigere at anskaffe – dyrere at køre

Virkningen af forslaget er, at det bliver billigere at købe en ny bil, og at det til gengæld bliver dyrere at køre i bilen. Og det er jo, når bilen kører, at den forurener. Forslaget gør det billigere at køre i bil for de, der ikke kører så meget. Samtidig indebærer forslaget, at den kollektive trafik bliver mere konkurrencedygtig og cykling og gang – som er godt for folkesundheden – bliver fremmet.

Vi er klar over, at denne afgiftsomlægning vil medføre, at der bliver flere personbiler. Men til gengæld vil den samlede kørsel falde. Bilerne forurener jo ikke, når de holder stille. I byerne er der dog et parkeringsproblem. Derfor skal den foreslåede afgiftsomlægning følges af øget anvendelse af parkeringsafgifter, også i byer, som ikke har sådanne i dag. Ad åre kan kørselsafgiften kombineres med et egentligt road-pricing system.

## Norge viser vej

Norge har fra nytår omlagt deres registreringsafgift, så den afhænger af CO<sub>2</sub> udledning, vægt og motorstørrelse. Det har med-

ført, at afgifterne på miljøvenlige biler er blevet mindre, mens meget energiforbrugende biler er blevet dyrere. CO<sub>2</sub> afgiften for de første 120 g pr km er 40 Nkr pr gram, mens det for de højeste udledninger er 1.406 Nkr, dvs. mere end 30 gange højere. Afgiften for antal hk og vægt er tilsvarende progressiv. F.eks. bliver en Passat diesel (2.0 TDI Tredline) ved det nye system 30.000 Nkr billigere end den tilsvarende benzinmodel, hvor de tidligere kostede nogenlunde det samme. Omlægningen gør også de mere miljøvenlige hybridbiler billigere. Det forventes, at en meget stor del af de nye norske biler vil bruge diesel.

En omlægning af den danske registreringsafgift bør hente inspiration fra det norske system. Det er dog væsentligt af hensyn til sundheden, at dieselmotorer har partikelfiltre. Det er der ikke taget hensyn til i Norge. I Danmark bør vi pålægge biler uden partikelfiltre en væsentlig ekstra registreringsafgift. Samtidig bør biler på gule plader, som bruges som personbiler, beskattes på samme niveau som andre personbiler. Dermed undgås, at der sælges store energislugende biler, alene fordi de har mindre afgifter.

## Regeringen forsømmer egne løfter

Regeringen kunne have brugt sit nye energipolitiske oplæg til at give et bud på en reduktion af transportens energiforbrug. Det er ikke sket.

Regeringen har desuden i 2005 lovet, at bilafgiftssystemet skulle ændres til fordel for miljøet. Men der er endnu ikke nedsat et formelt udvalg herom. En uformel embedsmandsgruppe uden kommissorium er alt, hvad regeringen har kunnet beslutte sig for. Således tyder intet på, at regeringen har planer om større ændringer i de danske afgifter i miljøvenlig retning. Selvom de samlede afgifter ikke behøver at stige, stiller regeringens tolkning af dens eget skattestop sig tilsyneladende i vejen. Regeringsgrundlaget åbnede ellers allerede fra 2001 op for, at man inden for skattestoppets rammer kunne hæve nogle afgifter, hvis det havde en positiv miljøeffekt, hvis man samtidig sænkede andre skatter tilsvarende.

johan@ecocouncil.dk



**“Det kan lade sig gøre at lave energieffektive biler. Lupo 3L kører 33 km/l og er et eksempel herpå. Men den teknologiske udvikling er gået for langsom. Bla. derfor virker EUs frivillige aftale med bilindustrien ikke efter hensigten”.**

**Johan Nielsen, Det Økologiske Råd.**

#### EU skal indføre bindende regler for bilproducenter

EU har indgået en frivillig aftale med bilindustrien om den gennemsnitlige CO<sub>2</sub> udledning pr km for nye solgte biler. Desuden har EU selv vedtaget en strammere målsætning for CO<sub>2</sub>. Men ingen af målene vil blive nået, fordi der ikke har været anvendt effektive virkemidler.

Den tekniske udvikling er gået for langsomt, samtidig med at forbrugerne køber stadig større biler. EUs målsætning er, at nye biler i gennemsnit udleder 120 g CO<sub>2</sub> pr km. Det svarer til biler, der kører lidt over 20 km/liter på diesel og 22 km på benzin. Den gennemsnitlige udledning for nye biler var i 2005 162 g pr km.

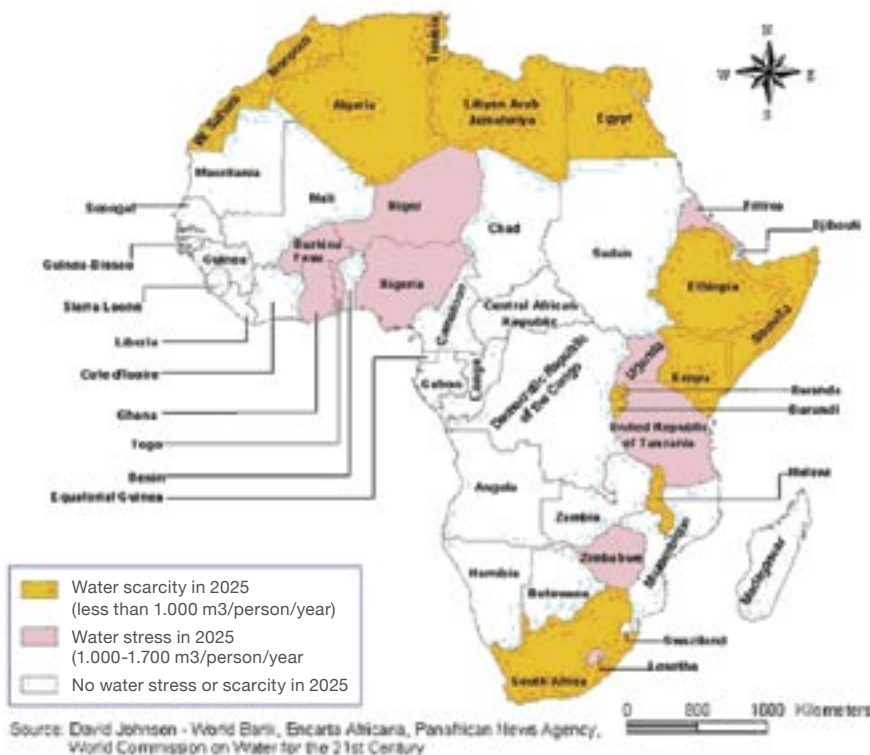
Der er allerede nu en del små biler på markedet, som overholder EUs krav. Også større hybridbiler overholder målsætningen og en del mindre mellemklassebiler, der bruger diesel, ligger lige over grænsen. Lupo 3L og Aldi A2 3L som begge kører 33 km/l, viser at de teknologiske muligheder for bedre energieffektivitet findes.

EUs miljøkommissær forventes snart at fremsætte et forslag, som forhåbentlig vil sikre, at EUs mål nås. Kommissionen annoncerede ved indgåelsen af den frivillige aftale med bilindustrien, at blev aftalen ikke opfyldt, vil der blive stillet forpligtigende krav. Sker dette ikke, vil det reducere Kommissionens troværdighed og undergrave tilliden til frivillige aftaler fremover.

# ”Der er vigtigt at vi hjælper mennesker til at tilpasse sig klimaændringerne – især befolkningerne i verdens fattigste lande”

## Tidligere generalsekretær for FN Kofi Annan ved FNs klimatopmøde, Nairobi, nov. 2006

Klimaforandringerne har og vil få store konsekvenser for folkesundheden i Afrika. WHO anslår, at de allerede nu er skyld i 150.000 dødsfald på verdensplan, og at dette tal vil stige betydeligt over de næste årtier.



**Figur 1.** Viser den forventede vandsituation i Afrika. En stor del af Afrika vil opleve alvorlig vandmangel i 2025. Dette skyldes at den globale opvarmning vil intensivere vandets cyklus og forstærke eksisterende mønstre af vandman-

gel og vandoverflod. Nedbørsmængderne forventes at ville stige ved højere breddegrader og falde ved lavere breddegrader og hermed forøges risikoen for tørke og oversvømmelse.

■ Af Ulla Kristine Brandt, praktikant hos Det Økologiske Råd, kandidatstuderende i folkesundhedsvidenskab ved Syddansk Universitet, Esbjerg

Klimaændringerne skyldes langt overvejende forbrug og overforbrug i den rige del af verden. Alligevel er det den fattige del af Verden, og i særdeleshed Afrika, som rammes hårdt med bl.a. oversvømmelser og tørke til følge. Afrika har allerede i årtier været plaget af sygdom, fattigdom, samt nogle steder borgerkrig. Ifølge FNs klimaeksperter er Afrika da også både det hårdest ramte og det mest sårbare kontinent overfor klimaændringerne, netop fordi den udbredte fattigdom begrænser mulighederne for at tilpasse sig forandringerne. Denne artikel søger at give et overblik over hvorfor og hvordan klimaændringerne vil påvirke sundheden i Afrika.



## Fødevarsikkerheden

Klimaforandringerne vil påvirke den i vejen dårlige fødevarsikkerhed. Størstedelen af Afrikas fødevarerproduktion foregår i smålandbrug, hvor 70 procent af den arbejdende del af befolkningen er beskæftiget. Da smålandbrugene i særlig grad er afhængige af forudsigelige og regelmæssige regnmængder, så rammes produktionen i landbruget i særlig grad af de vejrekstremer, der er en følge af den globale opvarmning. Det skønnes i dag, at næsten 200 millioner mennesker i Afrika er underernærede, og antallet har været stigende over de sidste årtier. Alene syd for Sahara bor næsten en fjerdedel af verdens underernærede mennesker.

Klimaændringer, analfabetisme og manglende uddannelse, elendige boligforhold, væbnede konflikter og dårlig infrastruktur er forhold, som både forringer fødevarsikkerheden og forværrer sundheden i mange afrikanske lande. Afrikas situation forværres yderligere af et uretfærdigt internationalt handelssystem og en bundløs gæld til Vesten.

## Fiskeri

Over to milliarder mennesker er afhængige af havets ressourcer, hvorfra de får dækket en stor del af deres proteinindtag. Stigende temperaturer i havene kan føre til uoprettelige skader på havmiljøet. Mange fiskearter er følsomme overfor temperaturændringer, og de stigende temperaturer kan ligeledes føre til opblomstring af giftige alger. Dette vil kunne skade fiskeriet og i sammenhæng

med det nuværende overfiskeri, kan det få meget skadelige konsekvenser.

Vi har allerede spist 90 procent af de store fisk, der lever i havene, og i nogle kystområder er mængden af fisk blevet reduceret yderligere. Selvom de økonomisk velstillede samfund ikke mærker så meget til problemet, fordi markederne er globale, så lider befolkningen i de fattige kystsamfund kled rundt af overfiskningen.

## Vandstandsstigninger

Mere end 25 procent af Afrikas befolkning bor ved eller mindre end 100 km fra kysten. En stigning i havens vandstand på 38 cm i 2080 kan føre til, at antallet af mennesker, som årligt berøres af oversvømmelser i Afrika, kan stige til 70 millioner i 2080. Dette scenarium er ikke urealistisk, når FNs klimaeksperter i 2001 forudså en vandstandsstigning på 9 til 88 cm i 2100. Steder som Gambias hovedstad Banjul, kan forsvinde inden for 50-60 år på grund af kysterodring og stigning af havvandet. Nildeltaet er truet med virkning op til 500 km ind i landet. Kysterne er truet i Nordafrika, Mozambique, Ghana og Niger-deltaet.

## Vandmangel

Urent drikkevand er en af de store årsager til dødsfald blandt børn i verden. Mangel på rent vand på det afrikanske kontinent bliver værre og værre og kan få endnu større menneskelige omkostninger, end det allerede har. Den stigende vandmangel, stigende befolkningstilvækst, nedbrydning af

ferskvandsøkosystemer og konkurrerende behov for de svindende naturressourcer involverer ofte mange mennesker og flere lande. Vandmangelen har derfor stort potentiale for at skabe konflikter. Alle store afvandingsområder i Afrika er allerede påvirket af den globale opvarmning. Årsagerne til de skrumpende vandressourcer er til dels en større fordampning ved højere vand- og lufttemperaturer og ligeledes jordens evne til at holde på fugten i jorden pga. en ødelæggelse af landbrugsjorden. FNs udviklingsprogram UNDP beskriver uligheden i adgang til (rent) vand og sanitære forhold for rige og fattige i Afrika, som "vandapartheid".

## Ørkendannelse

Klimaforandringer og ørkendannelse hænger uløseligt sammen. Den ændrede nedbørsmængde i et område kan ødelægge landbrugsjord og øge ørkendannelsen. Det gælder både ændrede temperaturer, nedbør og vind. Ørkendannelse sker endvidere, når man overudnytter eller fejlbruger land, som er specielt sårbart, for eksempel fordi der er mindre jord tilbage at dyrke i. Over 250 millioner mennesker i verden er direkte berørt af ørkendannelse, og over en milliard mennesker er i risiko for at blive berørt. Ind til videre har ørkendannelsen reduceret vækstpotentialet med 25 procent på mere end 7 millioner km<sup>2</sup> jord, hvilket svarer til en fjerdedel af Afrikas landområder. →

### Myggene stiger ved Mount Kenya

På kaffeplantagerne på Mount Kenya tæt ved Nairobi, kan indbyggerne tydeligt se, at myggene kommer nærmere.

Igennem de sidste ti år har indbyggerne bemærket en stigning i malariatilfælde. "Det er steget meget – det er nok fem gange værre end for et for bare et par år siden", siger en lokal sygeplejerske som behandler syge børn.

Foto: Ginny Sandringham, 4 News



### Koleraepidemi i Angola

I 2006 blev Angola ramt af en omfattende koleraepidemi. Der blev rapporteret om mindst 46.758 tilfælde af kolera inklusiv 1893 dødsfald. Epidemien ramte 14 ud af 18 provinser i landet.



## Klimaændringer giver flere syge og døde

### Malaria

Sygdommen dræber allerede 1 million mennesker hvert år, hvoraf størsteparten er afrikanske børn. Sygdomsforekomsten er stigende, fordi den globale opvarmning udvider områderne, hvor malariamygen lever.

### Denguefeber

Denguefeber er en influenzalignende virus sygdom, som overføres med myg. Infektionen kan ubehandlet være dødelig. WHO estimerer at der findes 50 millioner tilfælde af infektionen hvert år. Sygdomsforekomsten er stigende med de stigende temperaturer.

### Gul Feber

Gul feber er en alvorlig virusinfektion, som ligeledes overføres med myg. I alvorlige tilfælde får man høj feber og risikerer indre blødninger, nyresvigt og hjernebetændelse. Gul feber optræder i pludselige epidemier, hvor dødeligheden kan nå helt op på 50 procent.

### Kolera

Kolerabakterier formerer sig i vand, og det går hurtigere ved højere temperaturer. Dårlige sanitære forhold, mangel på rent vand, oversvømmelser og fattigdom, gør Afrika sårbar over for en klimabaseret stigning i antallet af kolerabakterier.

### Meningitis

Meningokok-meningitis er i forvejen et stort folkesundhedsproblem i Afrika. Klima og især regnfald har stor betydning for forekomsten af meningitis. Lange tørre perioder øger risikoen for meningitisepidemier. Under den sidste store epidemi i Afrika, blev over 250.000 mennesker smittet, og der blev registreret 25.000 dødsfald.

### Rift Valley Fever (RVF)

RVF-virus overføres med forskellige myggearter og ved direkte kontakt med inficeret blod og væv, kan mennesker smittes. Hos mennesker fører infektionen til feber, muskelsmerter og hovedpine af en uges varighed. I få tilfælde optræder alvorlige komplikationer i form af enten fatale blødninger, meningitis og/eller blindhed.

### Pest

Pest er en loppebåren bakteriel sygdom, med gnavere (ofte rotter) som værtsdyr. Klimaforandringerne forventes at føre til større spredning af pest, fordi antallet af rotter kan stige pludseligt efter kraftige regnfald og oversvømmelser. Pest, som opdeles i byldepest, blodforgiftning og lungepest findes i mange Afrikanske lande.

## Øget forekomst af sygdomme

Det er ikke primært på grund af klimaforandringerne, men fordi Afrika er sårbar på mange måder, at selv små ændringer i temperaturer og nedbør har store skadelige virkninger på mennesker og miljø. Afrika har store områder med fattigdom og krig, ringe sanitære forhold og ringe adgang til sundhedspleje og med i forvejen gunstige temperaturer for sygdomsoverførsel. Det er først og fremmest her i de sårbare områder, at spredningen af smitsomme sygdomme vil ske. Stigende temperaturer, øget ørkendannelse og flere oversvømmelser vil øge antallet af smitsomme sygdomme.

FNs klimaekspert vurderer, at de ændrede klimatiske forhold vil forlænge smittesæsonen nogle steder, men at der også er en lille mulighed for, at det vil forkorte sæsonen, de steder som bliver for varme og for tørre. Sygdomme der forventes at blive mere udbredt i takt med klimaforandringerne kan ses i boksen.

## Nedbringelse af drivhusgasserne

Klimaændringernes årsager og konsekvenser er globale, og derfor kræver beskyttelsen af klimaet også international handling. For Verden i almindelighed og Afrika i særdeleshed er det afgørende vigtigt at få reduceret klimaskaderne gennem markant og hurtig reduktion af den globale udledning af drivhusgasser. Det kræver, at de rige lande reducerer deres udslip langt mere, end de hidtil har været villige til. Men det kræver også, at u-landene – især de med den stærkeste økonomiske vækst – begrænser deres udslip. Dette kan kun lade sig gøre, hvis de rige lande hjælper u-landene, økonomisk og med teknologioverførsel. Desuden kræver det en forøgelse af den generelle bistand – investeringer i infrastruktur, uddannelse, forskning og økonomisk udvikling.

ulla@ecocouncil.dk

Vil du vide mere:

Litteraturliste samt en fyldigere oversigt over sygdomme kan ses i artiklen om samme emne på [www.ecocouncil.dk](http://www.ecocouncil.dk)

KÆRE LÆSER: BEMÆRK DATOERNE – VI ER LIDT SENT UDE –  
MEN HÅBER ALLIGEVEL AT SE DIG.

## Ti år som leder af sekretariatet!



### RECEPTION

Tirsdag d. 27. februar holdes en reception kl. 15-17 på Blegdamsvej 4B, for at fejre, at Christian Ege har været sekretariatsleder i Det Økologiske Råd i ti år.

Alle læsere er velkomne.

Frem for at komme med gaver, opfordres gæster til at indsætte et lille støttebeløb på DØRs konto 8401 1014176.



Det Økologiske Råd har eksisteret siden 1991. Efter i en årrække med støtte fra Den Grønne Fond (1995-2002) havde vi to år konstant på falllittens rand. Men fra 2005 fik vi en fire-årig støtte til vores energispareprojekt fra Dansk Energi Net. De øvrige arbejdsområder kører stadig via kortvarige projekter – og vi har derfor brug for flere medlemmer og støttemedlemmer til at sikre det løbende miljøpolitiske arbejde uafhængigt af projektbevillinger.

DEBATMØDE 26. FEBRUAR

# Hvor hot er det etiske marked?

Hvordan ser det ud med den etiske handel, og hvad er vejen frem?

- Hvad er status på det etiske marked? Og hvilke udviklingsmuligheder er der?
- Hvordan er ansvaret fordelt i forhold til at drive udviklingen af det etiske marked?
- Hvilken forskel gør frihandel og Fairtrade for de fattigste og miljøet?
- Hvordan kan forbrugerkrav om fx sundhed, økologi og etik bruges i samhandel med u-lande?
- Hvordan kan det offentlige medvirke til en positiv udvikling af det etiske marked i Danmark?

#### Panel:

Ulla Tørnæs, Udviklingsminister  
Christian Friis Bach, International chef i Folkekirkens Nødhjælp  
Judith Kyst, Generalsekretær for Max Havelaar Danmark  
Bruno Christensen, Direktør Retail Institute Scandinavia  
Jacob Fuglsang, ordstyrer, Politikens debatredaktør

Arrangementet er et samarbejde mellem FDB, Max Havelaar Danmark og Det Økologiske Råd.

**Tid og sted:** Mandag 26. februar kl. 17-19 i Politikens Foredragsal, Porten, Vestergade 28, København K. Billetgebyr 10 kr.

Reserver plads på [www.politikenbillet.dk](http://www.politikenbillet.dk)

**POLITIKEN**

## Meld dig ind i Det Økologiske Råd

Jeg ønsker:

medlemskab incl. Global Økologi\*

abonnement på Global Økologi alene

Almindelig

295 kr.

295 kr.

Stud./ledig/pens.

175 kr.

175 kr.

Sæt kryds hvis du er  studerende,  arbejdsledig eller  pensionist

Du kan også vælge at støtte med et fast beløb om måneden/kvartalet, dog mindst 50,- kr. pr. mdr./120,- pr. kvartal. Indbetalingen skal ske via Betalingsservice eller netbank. Ring og hør nærmere: 33150977

Jeg ønsker at give et gavebidrag til Det Økologiske Råd på: kr. \_\_\_\_\_

Gavebidrag til Det Økologiske Råd er fradragsberettigede op til 6400 kr. De første 500 kr. kan dog ikke fradrages. Dog hvis du binder dig for et fast beløb i min. 5 år, er hele beløbet fradragsberettiget.

Beløbet indbetales:  til konto 8401 1014176  via betalingsservice, PBS (du bliver kontaktet herom)

beløbet er vedlagt som check

Navn \_\_\_\_\_

Tlf. \_\_\_\_\_

Adresse \_\_\_\_\_

Postnr. og by \_\_\_\_\_

E-mail \_\_\_\_\_

Frankeres  
som brev

**Det Økologiske Råd**  
**Blegdamsvej 4B**  
**2200 København N**

\*Støt en vigtig stemme i miljødebatten og få samtidig tilbud på udgivelser og arrangementer, få Rådets nyhedsbrev tilsendt pr. e-mail og få adgang til generalforsamling og til at deltage i arbejdsgrupper mm.

## De nye pionerer – kilden til forandring

Anmeldt af Marianne Hartz Thomas, journalist Global Økologi.



Al forandring starter med os selv – et velkendt gammelt ord-sprog – som kommer til sin ret i en ny bog.

Den danske 37-årige Tania Ellis har med sin bog fra november 2006 *De nye pionerer* skabt en mulighed for alle os, der gerne vil, men ikke rigtig ved, hvor vi skal ende og begynde med at skabe vores egen forandring.

Hendes bog giver et billede af, hvad primært danske, men også store udenlandske virksomheder som The Body Shop og Ben and Jerrys icecream arbejder med omkring deres sociale ansvar. Som læser får man en fornemmelse af, at virksomheder med mere end tal på bundlinien er kommet for at blive.

Godt nok har der været meget snak om varm luft og mere markedsføring end reelle tiltag, der virkelig forandrer verden, men med Tania Ellis utroligt velresearchede bog, er der klare eksempler på virksomheder, der

gør en forskel. Ikke mindst de såkaldte innovatører, hvis kerneprodukt netop er at forandre verden, mens de tjener penge. Virksomheder som engodsag.dk, Merkur Bank og Kaos Piloterne er blot nogle af de mange eksempler og cases, man bliver bekendt med.

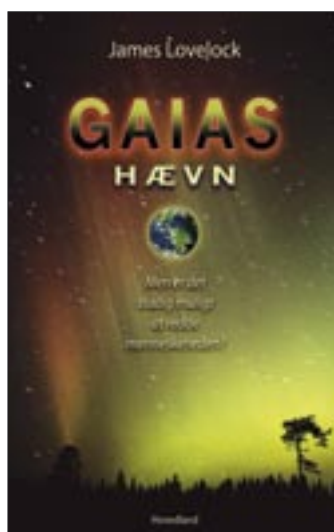
Disse virksomheder tjener alle godt med penge, mens de forsøger at rette op på nogle af samfundets problemer som fattigdom, sygdomme og mangel på uddannelse. Og der kommer flere til i de nærmeste år, mener forfatteren. Faktisk vil de danne en slags fjerde sektor mellem den private, offentlige og civile sektor. De vil være med til at definere den nye tidsalder, som Institut for Fremtidsforskning så småt mener, vi er på vej ind i nemlig – Creative Man.

Med en konkret forretningsstrategi for Danmark som nation, hvor forfatteren mener, at Danmark bør markere sig ved, at skabe grobund og muligheder for sociale innovatører og støtte op om virksomhedernes sociale initiativer, får læseren gode ideer til egne muligheder. Alle argumenterne peger på, at forandring kommer nedefra i samfundet.

*De nye pionerer.* Om sociale innovatører, der skaber vækst, værdi og en bedre verden. Af Tania Ellis. Jyllands-Postens Forlag, 2006.

## Gaias hævn. Men er det stadig muligt at redde menneskeheden?

Anmeldt af Claus Wilhelmsen, redaktionsmedlem Global Økologi.



Gør vi ikke selv noget, gør Gaia det for os. Gør livet for ubehageligt for os på størsteparten af kloden, indtil vores antal og/eller påvirkning af jorden kommer ned i et niveau, hvor vi ikke længere er en trussel for det øvrige liv. Dette er hævn for ikke at leve efter de love, som vi er underlagt som beboer i Gaia. Ideen om Gaia var en hypotese, da James Lovelock fremsatte den i 1970'erne. I dag er det en etableret teori, og Gaia er gledet ind i hverdags sproget. Om teorien siger Lovelock selv, at jorden er et selvregulerende system bestående af totaliteten af organismer, overfladebjergarter, oceaner og atmosfære i et tæt sammenknyttet system i stadig udvikling. Målet for systemet er at regulere overfladebetingelserne, så de altid er så behagelige som muligt for de aktuelle livsformer.

Mange af os har fået øjnene op for, at forandringerne af klima og miljø i dag i høj grad skyldes

os selv. I sin nye bog analyserer Lovelock hvilke muligheder vi har for at redde i hvert fald dele af den menneskelige civilisation. Lovelock er først og fremmest bekymret for patienten Gaia, hvis helbred er nedadgående. At redde denne patient har førstehjælp prioritet. Menneskeheden må som sygdomsforvolder indordne sig under den stillede diagnose. Der skal selvsagt en række radikale (om)prioriteringer til. Mest kontroversielt er nok, at vi behøver A-kraft, af hensyn til at sikre civilisationen tid nok til at nå at udvikle nye teknologier til at sikre os billig og ren(ere) energi. Og kun de civiliserede lande har ressourcer til at forske og udvikle nye teknologier, og civiliserede kan vi kun vedblive med at være, hvis vi har energi nok. Derfor er A-kraft nødvendig for at sikre os tilstrækkelig energi uden, at vi efterlader for meget CO<sub>2</sub> affald i atmosfæren.

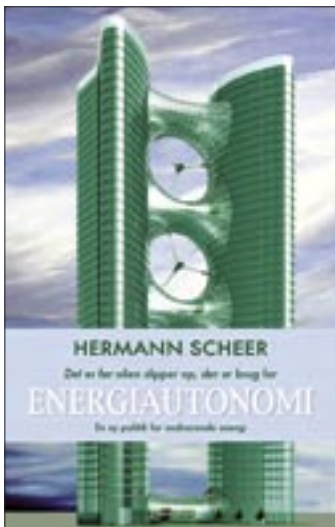
Dette er ikke overraskende i modstrid med flertallet af borgerne i EU, som mener, at det er de vedvarende energikilder, der skal afløse kul, olie og gas og afværge klimatruslerne. Atomkraft er den mindst populære af alle tænkelige energivalg, fremgår det af en meningsmåling fra Eurobarometer i januar 2007. Men folk taler mod bedre vidende og EU kommissionens dugfriske klimastrategi er slet ikke radikal nok, hvis altså du spørger Lovelock. En anbefalelsesværdig bog.

*Gaias hævn.* Men er det stadig muligt at redde menneskeheden?

Af James Lovelock. Forlaget Hovedland. 240 sider + billedark. 249 kr.

## Selvforsyning eller ressourcekrig

Anmeldt af Uffe Geertsen, redaktionsmedlem Global Økologi.



Olie, som billigt pumpes op af jorden, bliver en saga blot i løbet af fem til ti år. Kampene om denne olie er for længst i gang, det handler krigen i Irak bl.a. om. Rivaliseringerne vil øges, Kina og Indien m.fl. voksende økonomier har meldt sig på banen, og deres oliebehov bliver formentlig lige så umætteligt som USAs og Europas.

Den tyske driftsøkonom og parlamentariker Hermann Scheer har for nylig udsendt bogen *Energi Autonomi*. Den følger efter to tidligere *Solstrategi – Politik uden alternativer* og *En solar verdensøkonomi*. De tre bøger udgør betydelige bidrag til en forståelse af, at de klima- og sundhedsødelæggende og svinende energiformer kul, olie, gas og A-kraft må afvikles.

Kun de lande og regioner, som bringer sig ud af den fossile fastlåsning og uran-afhængighed, vil kunne holde sig fri af prisstigningerne, rivaliseringerne og krigene. Desværre er bevægelsen

frem mod bæredygtige strategier kun langsomt i gang. Danmark har været i spidsen frem til 2001 takket være 25 års samarbejde mellem energi-NGOer, fremsynede forskere og industrier og skiftende regeringer. Men ved skiftet i 2001 blev denne udvikling sat i stå, og først i disse måneder begynder regeringen langsomt at flytte sig.

Scheer understreger, hvor alt for trægt overgangen til energibesparelser og vedvarende energi (VE) foreløbig går også globalt set. Besparelserne og VE vinder frem i en betydelig langsommere takt end energiforbruget vokser, og forståelsen af situationen er langt fra udbredt. Det har sine grunde. De gamle energiers kapital-koncentrationer udnytter deres magt til at bremse næsten al fornyelse. De giver skindet af det modsatte, f.eks. har BP og Shell igangsat biogas- og solenergi programmer, – vel at mærke for minimale dele af deres finansielle kraft.

En anden barriere er, at overgang til den nødvendige VE-selvforsyning kræver investeringer i bygningsisolering, trafikomlægning og al øvrig teknologisk rationalisering. Investeringerne vil så rigeligt tjene sig ind, klima- og sundhedsskader reduceres og erhvervslivet drage fordel i de lande, som går i spidsen, grundet eksport af de fremtidssikrede teknologier. Scheers bog kan absolut anbefales.

*Energi Autonomi*. Hermann Scheer. Forlaget Hovedland, 2006.

## Ny flot folder om Det Økologiske Råds arbejde



Hvor vi kort fortæller – hvem vi er – og hvad vi laver.

Ring – og få den tilsendt. Tag folderen med ud på din arbejdsplads eller uddannelsessted så andre kan lære os at kende.

Tlf: 33150977 eller E-mail [info@ecocouncil.dk](mailto:info@ecocouncil.dk)

## Alle taler om vejret



Læs tidsskriftet **Vedvarende Energi & Miljø**

**Organisationen for Vedvarende Energi**  
Dannebrogsgade 8A  
8000 Århus C.  
Tlf. 86 76 04 44

Prøvenummer kan rekvireres ved henvendelse til [boesen@ove.org](mailto:boesen@ove.org)



# NYT FRA RÅDET

## FEBRUAR 2007

### Medhjælper til udsendelser

Vi mangler en frivillig, som har lyst til at hjælpe i sekretariatet med udsendelser af publikationer, f.eks. nogle timer en gang om ugen eller hver anden uge. Kræver fortrolighed med computer-arbejde.

### Arbejdsgrupper

Vi har følgende faste grupper:

Energi og klima

Bæredygtigt byggeri

Trafik

Kemikalie

Landbrug

Økonomi\*

Medlemshvervning\*

\*Disse grupper er pt. hvilende, men vi kan sætte dem i gang igen, hvis der tilføres nye kræfter.

Interesserede opfordres til at melde sig til grupperne – eller foreslå nye grupper.

Vi har diskuteret i højere grad at gå over til ad hoc grupper.

### Mulighed for opkrævning hver måned eller kvartal

De fleste medlemmer betaler deres kontingent/abonnement til Det Økologiske Råd/Global Økologi én gang om året. Nogle er villige til at betale et ekstra beløb til støtte for vores arbejde. For de, der helst vil betale i mindre portioner, er det muligt at betale hvert kvartal eller hver måned. Det koster dog mere i gebyrer – også selv om man betaler via PBS. Derfor er det kun de, der betaler ekstra, som kan betale kvartals- eller månedsvi. Man skal betale mindst 50 kr./måned eller 120 kr./kvartal.

I øvrigt opfordrer vi alle, der ikke allerede har gjort det, til at tilmelde deres betaling til PBS. Det er lettere både for jer og for os!

### Nye projekter:

#### Projekt med COOP, FDB og Matas

Vi har fået støtte fra Europarådet til at lave en pjece i 200.000 ex. om farlige kemiske stoffer i kropspjeceprodukter, vaske- og rengøringsmidler. Pjecen skal uddeles i COOP- og Matas-butikker omkring maj. Projektet udføres af vores kemikaliemedarbejder Natasha Rasmussen.

Kemiske stoffer og EUs nye kemikalielovgivning, REACH Publikation til gymnasieuddannelserne (kemi, biologi, naturfag og samfundsfag) – revision af 'Kemikalier, miljø og sundhed', 2003. Forventes at udkomme inden sommer.

#### Energibesparelser

Inden for vores store projekt om energibesparelser er vi bl.a. i gang med

> Et projekt om energibesparelser i udlejningsbyggeri – både alment og privat – som bl.a. vil munde ud i et seminar, i maj 2007.

> Et projekt om udenlandske virkemidler til fremme af energibesparelser i bygninger – hvor vi har valgt at se på Storbritannien, Tyskland og Østrig, hvor vi vurderer, at der er erfaringer, som til dels kan overføres til Danmark. Det vil munde ud i en række artikler til danske tidsskrifter.

> Projektet om Bolig+ – huse som ikke kræver tilførsel af fossil energi – fortsætter i samarbejde med bl.a. Elsparefonden.

### Artikel om drivhuseffekt og sundhed

Ulla Brandt har som praktikant i DØR skrevet en grundig artikel om, hvordan klimaforandringerne vil påvirke sundheden, både her og i u-landene. Artiklen er bragt i decembernummeret af Sundhedsstyrelsens tidsskrift – Miljø og sundhed.

Kan også læses på [www.ecocouncil.dk](http://www.ecocouncil.dk).

### Engodsag.dk

Vi har i nogen tid været tilsluttet 'engodsag.dk', som skaffer aftaler med firmaer, som betaler bidrag til almennyttige organisationer, hver gang der handles på nettet – via "Det gode program".

Hvis du vil støtte DØR via nethandel, kan du klikke her – så finder du virksomheder, der vil bidrage:

<http://www.engodsag.dk/content/view/18/39/>





# KALENDER

## Offentligt møde om regeringens energistrategi

**Mandag d. 26. marts 2007, kl. 16.**

Trekanten, Kalvebod Brygge 45, København.

Det Økologiske Råd afholder et offentligt møde om regeringens nye energiplan. Mødet tager afsæt i Anders Foghs åbningstale, hvor han lagde op til en mere offensiv linie, der skal lede frem til en afvikling af vores afhængighed af fossile brændsler. Disse intentioner skal udmøntes i den varslede energiplan.

Vi vil på mødet lægge op til nogle kriterier til vurdering af, om planen indfrier de intentioner, som statsministeren har lagt frem. Derefter vil vi d. 1.10.07 – dagen før næste åbningstale – holde et nyt seminar, hvor vi evaluerer, hvor langt regeringen er kommet med at realisere den nye energipolitiske linie.

### Program:

Velkomst og indledning v/ Søren Dyck-Madsen, Det Økologiske Råd

Anders Eldrup, direktør, Dong-Energy: Hvordan kan energisektoren bidrage til udviklingen hen mod en fremtid uden fossile brændstoffer?

Henrik Lund, AaU energiår 2006: Hvordan kan målene realiseres? – herunder IDAs energiplan

Anne Grete Holmsgaard, SF og Lars Chr. Lilleholt, V. får hver ca. 3 minutters indledende kommentarer til oplæggene, hvorefter de stiller spørgsmål til indlederne

Derefter debat mellem oplægsholdere, salen og folketingspolitikere

Afrunding ved Christian Ege, formand for Det Økologiske Råd

## Kl. 19.00 Generalforsamling i Det Økologisk Råd

### Dagsorden:

1. Valg af dirigent og referent
2. Beretninger fra formanden samt Global Økologis redaktion.  
Diskussion af beretninger
3. Fremlæggelse af regnskab og budget
4. Medlemshvervning og støtte medlemmer
5. Vedtægtsændring
6. Ideer til det videre arbejde, herunder arbejdsgrupper, samt evt. øvrige forslag fra medlemmerne
7. Valg til bestyrelsen
8. Evt.

Se yderligere på [www.ecocouncil.dk](http://www.ecocouncil.dk).

Bestyrelsen foreslår under punkt 5, at den hidtidige regel om, at kandidater til bestyrelsen skal melde sig 1 uge før generalforsamlingen, sløjfes.



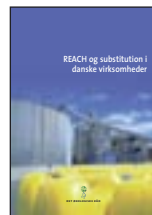
# PUBLIKATIONER

Her på siden ses et udpluk af Det Økologiske Råds publikationer. En fuldstændig liste kan ses på [www.ecocouncil.dk](http://www.ecocouncil.dk).

De fleste publikationer kan gratis downloades. Ved køb af klassesæt gives normalt 33% rabat.

Ekspeditionsgebyr og porto tillægges prisen. Bestilling på tlf: 3315 0977.

## NY EUs kemikaliereform REACH



DØR har udsendt en ny publikation, 56 sider i farver, A4, især rettet imod virksomhederne, som skal forberede sig på den nye REACH-reform. Her er fokus på erstatning (substitution) af farlige stoffer, men også på klassificering, mærkning og kemikaliestyling. Hæftet er gratis – mod betaling af porto og et ekspeditionsgebyr på 10 kr.

## NY Luftforurening – med vægt på dieselpartikler



Hæftet hed tidligere 'Dieselpartikler', men nu har vi taget mere med om andre vigtige luftforureningsfaktorer og – kilder – især kvælstofoxider samt partikler fra brændeovne. Især afsnittene om miljøzoner i DK og om EUs strategi og direktiver om luftforurening er stærkt revideret. 32 sider i farver. Hæftet er gratis – mod betaling af porto og et ekspeditionsgebyr på 10 kr.

## NY Pjece om skolebørns cykling i København



Pjece der opfordrer til diskussion af børns skoletransport. Til forældre, skolebestyrelser samt lærere med ansvar for færdselsundervisning. Cykling til skole kan være en god start, som kan motivere til motion. Ofte er det forældrenes magelighed, der gør, at børn køres i skole. Dette kan også være af frygt for trafikikkerheden. 12 sider i farver. Gratis – dog vil bestilling af større mængder kræve betaling, da det vil forudsætte et genoptryk.

## NY Fremme af reparation



Der tales ofte om forebyggelse af de stigende affaldsmængder. Men der er sjældent realitet i det. En af de konkrete muligheder ville være fremme af reparation. Vi har undersøgt forbrugeres og reparatørers holdning til øget reparation af elektronik og møbler. Rapporten beskriver dette samt producenteres holdning samt statens og kommunernes mulighed for at fremme reparation. 23 sider. **Findes kun på nettet.**

Dette er kun et udpluk, se flere af DØRs udgivelser på [www.ecocouncil.dk](http://www.ecocouncil.dk)

Afsender  
Global Økologi  
c/o Det Økologiske Råd  
Blegdamsvej 4B  
2200 København N



Foto: Michael Warburg

## Sparer du op?

De fleste sparer op i et vist omfang til børn, børnebørn, ferier eller forbrug. Nu kan dine opsparingspenge også støtte Det Økologiske Råds arbejde!

Merkur Andelskasse har i samarbejde med Det Økologiske Råd oprettet en konto for fremtidens miljø. Kontoen er en almindelig opsparingskonto med variabel rente. Men det interessante er, at Merkur hvert år giver 1,5 procent af dit indestående til Det Økologiske Råds arbejde. Og mens pengene står i Merkur Andelskasse arbejder de udelukkende for bæredygtige projekter og initiativer.

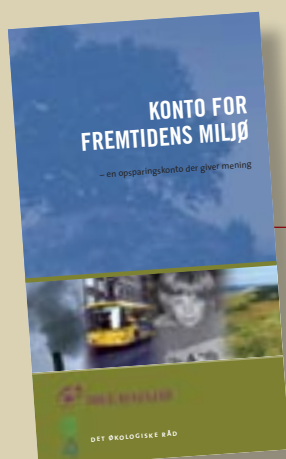
En gang om året bliver du orienteret om de bidrag, Det Økologiske Råd har modtaget og hvilke projekter, der er blevet støttet.

### Få mere at vide:

Ring til det Økologiske Råd for at få brochuren tilsendt. Tlf.: 33150977. Du kan også maile på [info@ecocouncil.dk](mailto:info@ecocouncil.dk)

Ønsker du at oprette konto for fremtidens miljø, skal du kontakte Merkur Andelskasse. Telefonnumre står i folderen.

Om Merkur Andelskasse se også [www.merkurbank.dk](http://www.merkurbank.dk)



I folderen fra Merkur kan du læse mere om opsparingskontoen for fremtidens miljø

